

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Terveyden edistämisen koulutusohjelma / Ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Silja Kerttula

KIRKON KRIISITYÖ -

KOUVOLAN SEURAKUNNAN VALMIUS TOIMIA VÄESTÖÄ KOSKEVISSA
KRIISITILANTEISSA JA YHTEISTYÖSSÄ MUIDEN VIRANOMAISTAHOJEN
KANSSA

Opinnäytetyö 2010

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali- ja terveysala, ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Terveyden edistämisen koulutusohjelma

KERTTULA, SILJA

Kirkon kriisityö - Kouvolan seurakunnan valmius toimia väestön kriisitilanteissa ja yhteistyössä muiden viranomais-
tahojen kanssa

Opinnäytetyö

52 sivua + 6 liitesivua

Työn ohjaaja

yliopettaja, Hilikka Dufva

Toimeksiantaja

Metku-hanke koordinoiva tutkimusjohtaja, Juhani Pekkola

Toukokuu 2010

Avainsanat

henkinen huolto, kriisityö, seurakunta, yhteistyö

Seurakunnan asema kriisityöskentelyssä on ollut vahva. Kirkon yksi perustehtävä on tukea kansalaisten henkistä kriisinkestokykyä. Kirkko-, pelastus- ja valmiuslaki velvoittavat pitämään huolta kansalaisista myös poikkeusoloissa, joita ovat esimerkiksi suuronnettomuudet. Hyvään kriisityöskentelyyn tarvitaan usean eri viranomaistahon joustavaa yhteistyötä. Tämä opinnäytetyö palvelee Metku-hanketta, joka tutkii turvallisuusjohtamisen näkymistä viranomaisten moniammatillisessa yhteistyössä. Työn tavoitteena on kuvata Kouvolan seurakunnan valmiuksia toimia väestöä kohtaavissa yllättävissä tilanteissa. Tarkoituksena on selvittää seurakunnan yhteistyötä muiden viranomaistahojen kanssa ja sen kehittämistä. Saadun tiedon haluan auttavan seurakunnan omaa kriisityötä, Metku-hanketta ja Kouvolan seurakunnan yhteistyötä viranomaistahojen kanssa.

Tutkimus toteutettiin laadullisella tutkimusotteella käyttäen temahaastattelua. Aineisto analysoitiin deduktiivisella aineiston analyysillä. Aineisto koottiin kuudelta seurakunnan toiminnassa olevalta henkilöltä.

Kriisityöskentelyn seurakunnassa todettiin toimivan hyvin. Avunsaanti oli nopeaa. Kriisiasiakkaat olivat entistä moniongelmaisempia. Aineellisen avun tarve on lisääntynyt huomattavasti. Palvelevan puhelimen toiminta koettiin erittäin hyväksi kriisityön muodoksi. Seurakunnan työntekijät tekivät yhteistyötä lähes viikoittain, ja lähin yhteistyötaho oli sosiaalitoimi. Muut viranomaistahot lähettävät asiakkaitaan vain harvoin seurakunnan avun piiriin. Haasteltavat eivät nähneet tarvetta viranomaistahojen yhteistyön lisäämiselle. Seurakunnan työntekijät ja vapaaehtoiset toivat esille oman väsymisen ja sijaistraumatisoitumisen. Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa on tulevaisuuden visio. Seurakunnat eivät voi yksin selviytyä kriisitilanteissa.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Master Lever Programme in Health Promotion

KERTTULA, SILJA

Crisis Work of the Church - Readiness of Kouvola Congregation to Operate in Crises Concerning the Population and Cooperation with Other Authorities

Master's Thesis

52 pages + 6 pages of appendices

Supervisor

Hilkka Dufva, Principal Lecturer

Commissioned by

Juhani Pekkola, Metku-project

May 2010

Keywords

mental care, crisis work, congregation, cooperation

The position of the congregation in crisis work has always been strong. One basic task of the church is to support the citizens' mental crisis management. The church-, rescue- and capacity laws oblige to take care of the citizens also in unusual conditions, which are for example catastrophes. Flexible cooperation of several different authorities is needed for good crisis work. The purpose of my thesis is to serve Metku-project which studies the appearance of safety management in multiprofessional authority cooperation. The objective of my thesis is to describe the readiness of the congregation of Kouvola to operate in unexpected situations facing the population. The purpose is to describe the cooperation of the congregation with other authorities and ways to develop it. By the received information I want to help the own crisis work of the congregation, Metku- project and the cooperation of the congregation of Kouvola with the authorities.

The research was carried out as a qualitative study using theme interviews. The material was analyzed by deductive content analysis. The material was collected from six persons working for the congregation.

Crisis work was experienced functioning well in the congregation. Help was quickly available, the crisis clients have multiple problems. The need of material help has increased considerably. The function of the service telephone was regarded as an extremely good form of crisis work. The workers of the congregation cooperated with other authorities nearly weekly, the nearest cooperation partner was social work. Other authorities only seldom sent the clients to ask the congregation for help. The interviewees did not see any need for adding authority cooperation. The workers and the volunteers of the congregation brought out their own fatigue. Cooperation with other authorities is the vision of the future and the congregations cannot alone manage the crisis situations.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS	6
2	KIRKON KRIISIORGANISAATIO JA KRIISITILANNE	7
2.1	Kirkon turvallisuusasiakirjeet	8
2.2	Kirkon lainsäädäntö	8
2.3	Kriisitilanteiden valmiussuunnitelma	10
2.4	Suuronnettomuus	10
2.5	Traumaattinen kriisi	11
3	SEURAKUNTATYÖN ROOLI VÄESTÖN KRIISITILANTEISSA	12
3.1	Hengellinen toiminta	12
3.1.1	Puhelinauttaminen	13
3.1.2	Kirkon nettipalvelu	14
3.1.3	Kriisikeskustelu	14
3.2	Kirkon henkinen huolto ja psykososiaaliset palvelut	15
3.3	Kirkon hautaus toimi ja vainajien huolto	16
3.4	Muut kirkon tehtävät	17
3.4.1	Kirkon osuus evakuointitilanteessa	17
3.4.2	Kirkon viestintään osallistuminen kriisitilanteissa	18
4	MUIDEN VIRANOMAISTAHOJEN OSALLISTUMINEN ONNETTOMUUSTILANTEISIIN	19
4.1	Poliisin tehtävät, roolit, toiminta ja yhteistyö	20
4.2	Kunnan ja seurakunnan yhteistyö	21
5	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT	22
6	TUTKIMUSAINEISTO JA MENETELMÄT	23
6.1	Laadullinen tutkimus	23
6.2	Teoreettisen osion tietojenkeruu	24
6.3	Tutkimusaineiston keruu	24

6.4 Tutkimuksen kulku	25
7 KERÄTYN AINEISTON ANALYYSI	27
7.1 Aineiston luokittelu	27
7.2 Tutkimuksen ja tutkimustulosten luotettavuus	28
8 TUTKIMUKSEN EETTISYYS	31
9 TUTKIMUSTULOKSIA KOUVOLAN SEURAKUNNAN VALMIUDESTA VÄESTÖÄ KOHTAAVASSA KRIISISSÄ	32
9.1 Seurakunnan toiminta kriisityössä	32
9.2 Kartoitus eri viranomaistahoista seurakunnan työskentelyssä	36
9.3 Yhteistyö eri viranomaistahojen kanssa seurakunnassa	38
9.4 Kriisityön eri toimintatavat seurakunnassa	40
10 POHDINTA	41
10.1 Tulosten hyödynnettävyys	44
10.2 Jatkotutkimuksen aiheita	45
LÄHTEET	47
LIITTEET	
Liite 1. Liitetaulukko aikaisemmista tutkimuksista	
Liite 2. Tutkimuslupa-anomus	
Liite 3. Teemahaastattelurunko	

1 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS

Vuoden 2003 SARS-epidemiauhka, vuoden 2004 hyökyaaltokatastrofi Thaimaassa ja lukuisat muut katastrofit ja onnettomuudet niin ulkomailla kuin kotimaassa ovat osoittaneet kriisitilanteiden suunnittelun tehostamisen tarpeellisuuden. Tavoitteena on nopea reagointi tapahtumiin, jotka vaikuttavat väestön turvallisuuteen. Kriisitilanteen turvallinen reagointi vaatii useamman viranomaistahon yhteistyötä. Yksi tärkeä taho on seurakunta, jonka osuutta ja toimintaa tutkin kehitystyössäni.

Syksyllä 2008 kuulin Metku-hankkeesta, sen suunnitelmista ja viranomaistahojen yhteistyöstä. Metku on hanke merenkulun turvallisuuskulttuurin kehittämiseksi. Hankkeen tarkoituksena on selvittää, miten turvallisuusjohtamiskoodi on vaikuttanut Suomenlahden merenkulun turvallisuuden parantamiseen. Tarkoituksena on myös selvittää turvallisuuskulttuurin kehitystä ja puutteita. Hankkeella etsitään myös vastausta kysymykseen: Miten turvallisuusjohtaminen näkyy viranomaisten moniammatillisessa yhteistyössä? Hankkeen suunnitelmassa seurakuntaa ei oltu mainittu viranomaistahona. Ajatus kehitystehtäväni tekemisestä alkoi silloin. Seurakunnan rooli ja sen tuottama palvelu jää usein liian vähäiseksi. Kriisitilanteessa selviytyäkseen ihminen tarvitsee lähelleen toisen, joka ammatillisesti osaa kuunnella ja lohduttaa. Tällainen henkilö löytyy seurakunnasta. Yksi tärkeä lähtökohta työhöni valmistautuessa on ollut vaivatton ja luonnollinen yhteistyö seurakunnan työntekijöitä kohtaan. Surun kohdatessa monelle on helpompi mennä papin tai diakonissan luo kuin psykiatrin vastaanotolle. Yksi työni lähtökohdista on matalaporras-ajattelu. Ei tarvita erillisiä läheteitä saadaakseen seurakunnan ihmiseltä apua.

Viimeiset kymmenen vuotta olen työskennellyt psykiatristen asiakkaiden kanssa. Olen päivittäin kohdannut heidän suruaan ja ahdistusta. Luonteva yhteistyökumppani on ollut seurakunnan työntekijä. Seurakunnan edustajat ovat säännöllisesti vierailleet psykiatristen asiakkaiden luona. Monelle asiakkaalle lohdutuksen on tuonut rukous tai muutama Raamatun sana. Yksi kirkon tehtävistä on luoda yhteyttä ihmisten välille (Mattila 2007, 75). Kirkko voi täten auttaa hädässä olleita ihmisiä löytämään toinen toisensa.

Kriisityön tarpeellisuuteen ja viranomaistahojen yhteistyöhön kiinnitetään entistä enemmän huomiota. Työni aikana on valmistunut uusia tutkimuksia. Honkaselkä ja Mattila (2009) tutkivat opinnäytetyössään välittömän henkisen ensiavun saatavuutta

Kouvolan seudulla. Heidän mukaansa henkisen ensiavun saatavuus koettiin riittämättömäksi ja kaikilla kunnilla ei ollut erikseen kirjattu välitöntä henkistä ensiapua. Yksi uusimpia tutkimuksia on Rättyän (2009) tutkimus diakoniatyön auttamisesta yhteiskunnallisessa muutoksessa. Hänen mukaansa diakoniatyöntekijät näkivät tärkeäksi etsivän työn sekä hädänalaisimpien ihmisten auttamiseen keskittymisen. Näihin asioihin kiinnitän huomiota myös omassa työssäni: Miten toteutuu välitön henkinen apu seurakunnassa, ja minkälaisena seurakunnan työntekijä näkee hädässä olevan ihmisen auttamisen?

Seurakunnan toimintaan vaikuttavat myös muut kuin varsinaiset työntekijät. Koin haastavana ottaa tutkimukseeni mukaan myös vapaaehtoisten ja luottamushenkilöiden kannan välittömään kriisityöhön ja viranomaisten kanssa tehtävään yhteistyöhön. Tarkoituksena on kehittää seurakunnan valmiutta toimia väestön yllättävissä kriisitilanteissa. Yksi tärkeä osa valmiutta on hyvä ja kattava yhteistyö muiden viranomais- tahojen kanssa. Haluan antaa tutkimuksellani tietoa yhteistyötahoille siitä, millaisia toimintatapoja seurakunnalla on kriisityössä.

2 KIRKON KRIISIORGANISAATIO JA KRIISITILANNE

Suomessa evankelisluterilaisen kirkon kriisiorganisaatio muodostuu hallinnollisesti ja alueellisesti. Paikallisesti hallinto keskittyy seurakuntiin ja seurakuntayhtymiin, alue- tasolla hiippakuntiin ja valtakunnan tasolla Kirkkohallitukseen. Kriisivalmiudesta vastaa kirkon keskusviraston, Kirkkohallituksen kansliapäällikkö. Hallintoa varten maa on jaettu hiippakuntiin. Myös kriisioloissa piispa ja tuomiokapituli ohjaavat ja valvo- vat seurakuntien toimintaa. Paikallistason seurakunnissa kriisiorganisaation keskeinen vastuu on kirkko- tai seurakuntaneuvostolla ja kirkkoherralla. Entistä tärkeämmäksi on tullut seurakuntien välinen yhteistyö. Voimavarojen tarkoituksenmukaisuus ja joustava käyttö voidaan varmistaa hyvällä yhteistyöllä. (Häkkinen 2006, 14 - 15.)

Kriisityötä on tehty aina kirkossa. Ennen kuin muiden tarjoamaa kriisiapua on ollut tarjolla, ovat kirkon työntekijät menneet sellaisten luokse, joita on kohdannut äkillinen kriisitilanne. Kirkon työntekijät ovat olleet läsnä ja antaneet tukea, niin henkistä hen- gellistä kuin taloudellista. Kriisiauttamisen alueella on tapahtunut paljon uutta. Yllät- tävät katastrofit ovat nostaneet esille tarpeen kehittää kriisiauttamista. Pitää luoda sel-

laisia järjestelmiä, joita voidaan ottaa nopeasti käyttöön kriisitilanteissa. (Pohjolan-Pirhonen, Poutiainen & Samulin 2007, 7.)

Kirkko ja seurakunnat edistävät monimuotoisesti sisäistä turvallisuutta. Turvallisuutta edistävää työtä toteutetaan yhteistyössä viranomaisten ja järjestöjen kanssa. Työtä tehdään niin paikallisesti kuin valtakunnallisesti. Yhteistyötä ja toimintamalleja kehitetään ja tehostetaan erilaisten hankkeiden avulla. (Kirkkohallitus 2008.)

Työssäni jaottelen kriisitilanteen suuronnettomuudeksi ja traumaattiseksi kriisiksi. Kriisit ja onnettomuudet ovat erilaisia ja erisuuruisia. Laajin käsite on katastrofi, jolle on myös vaikeaa löytyä yleispätevää määritelmää. Pääajatukseni työssäni on yksilössä ja hänen kokemassaan surussa ja tuskassa.

2.1 Kirkon turvallisuusasiakirjeet

Valtioneuvoston periaatepäätöksen (23.11.2007) mukaan elintärkeiden toimintojen turvaaminen sisältää henkisen kriisinkestävyyden, johon kuuluu kirkollisten ja hengellisten palveluiden turvaaminen. Sen mukaan pidetään yllä kirkkojen ja muiden uskon- tokuntien edellytyksiä väestön henkisen tasapainon ja hyvinvoinnin vahvistajina. Kirkkohallitus antoi vuonna 2005 ohjeet kirkon valmiussuunnitelmien yleisille perusteluille. Se ohjeistaa seurakuntia varautumaan häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Rinnalle annettiin ohjeistus Henkisen huollon toimintaohjeista. Ohjeistus antaa tietoa henkisen huollon tehtävistä, toiminnan suunnittelusta, koordinoimisesta, suunnittelusta ja koulutuksesta. (Poutiainen 2007, 30.)

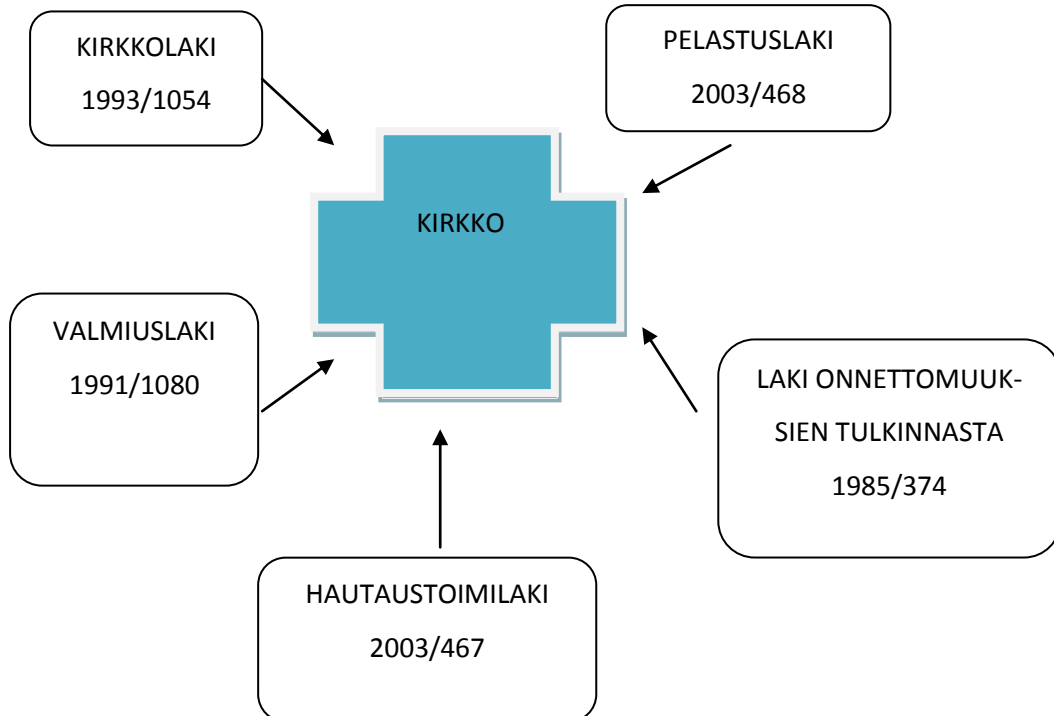
2.2 Kirkon lainsäädäntö

Laki säätelee kirkon toimintaa (kirkkolaki 1054/1993). Yksi toiminnan ja palvelun kriteeri on, että se järjestetään turvallisesti. Turvallisuutta koskeva vaatimus perustuu lainsäädäntöön. Laki velvoittaa seurakuntaa palvelujen tuottajana, tarjoajana sekä työnantajana. Toiminnan suunnittelusta lähtee turvallisuusajattelu ja jatkuu sen arviointiin saakka. Tarkoituksena on auttaa seurakuntia parantamaan ja kehittämään toiminnan turvallisuutta sekä ennaltaehkäisemään onnettomuuksia ja tapaturmia. (Tukeyva 2007, 94.) Varautumista ja päätöksentekoa koskevia erityissäännöksiä on kirkko-laissa. Tunnustuksen mukaisesti kirkko julistaa Jumalan sanaa sekä toimii kristillisen

sanoman levittämiseksi ja lähimmäisenrakkauden toteuttamiseksi. Perustehtävän hoitamiseen pitää varautua kaikissa olosuhteissa. (Poutiainen 2007, 35.)

Pelastuslakia (13.6.2003/468) sovelletaan esimerkiksi pelastustoimintaan, jolla tarkoitetaan ihmisten omaisuuden ja ympäristön suojaamista ja pelastamista. Lain mukaan sisäasiainministeriön tehtävä on johtaa ja valvoa pelastustointia ja sen palvelujen saataavuutta ja tasoa. Lain mukaan kunnat vastaavat pelastustoimista valtioneuvoston määrämällä alueella. Alueen pelastustoimen tulee yhteen sovittaa eri viranomaisten ja pelastustoimeen osallistuvien tahojen toimintaa. Jokaisella viranomaisella ja yhteisöllä on velvollisuus laatia yhteistoiminnassa keskenään tarpeelliset pelastustoimen suunnitelmat.

Valmiuslain (22.7.1991/1080) tarkoitus on poikkeusoloissa turvata väestön toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys. Poikkeusoloja tämän lain mukaan on esimerkiksi suuronnettomuus.

Kuva1. Kirkon toimintaa ohjaava lainsäädäntö

2.3 Kriisitilanteiden valmiussuunnitelma

Sosiaali- ja terveysministeriö on tehnyt julkaisun (2008:12). Se tukee varautumista kriisitilanteita varten ja valmiussuunnitelman laatimisessa. Opas on tehty työryhmässä, jossa ovat olleet mukana sosiaalitoimi, yhteistyöviranomaisia, keskeisiä alan järjestöjä ja kirkko. Oppaan mukaan yhteiskunnalta vaaditaan toimintavarmuutta. Palvelutoimintojen pitää jatkua yllättävissäkin tilanteissa. Kunnilla on velvollisuus varautua niin poikkeusoloja kuin suurempiakin onnettomuuksia varten.

Onnettomuuden sattuessa kirkon toimijat kutsutaan neuvotteluun. Mukana ovat Kirkon Ulkomaanapu ja Suomen Lähetysseura, joilla on omat toimintaohjeet katastrofien varalle. Kaikkien näiden järjestöjen kautta kanavoituu avustusvaroja kirkkojen yhteisen katastrofijärjestön (ACT) avustusohjelmiin. (Poutiainen 2006, 195.)

Kirkko tukee perustehtävässään kansalaisten henkistä kriisinkestokykyä. Kun ihmiset kokevat hätää ja huolta, kirkkoon kohdistetaan suuria odotuksia. Kriisitilanteissa kirkko toimii osana pelastustoiminnan kokonaisuutta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisun mukaan kirkon edustajat voivat olla mukana myös onnettomuuspaikalla. Tehtävänä on antaa henkistä apua uhreille ja heidän omaisilleen. Tarvittaessa tukea annetaan myös pelastustyön henkilöstölle. Suunnitelman mukaan kirkon rakennukset voivat tarvittaessa toimia tilapäisinä majoituspaikkoina. Kriisitilanteissa diakoniarahasto voi tarvittaessa toimia avustusrahastona. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2008:12, 23–24.) Työntekijöiden jatkuva koulutus on yksi edellytys valmiussuunnitelmalle (Poutiainen 2006, 196).

2.4 Suuronnettomuus

Laki onnettomuuksien tutkinnasta (3.5.1985/374) määrittelee suuronnettomuuden. ”Suuronnettomuudella tarkoitetaan tässä laissa onnettomuutta, jota on kuolleiden tai loukkaantuneiden taikka ympäristöön tai omaisuuteen kohdistuneiden vahinkojen määrän taikka onnettomuuden laadun perusteella pidettävä erityisen vakavana.” Suuronnettomuusoppaassa suuronnettomuudella tarkoitetaan tapahtumaa, joka on vakava uhrien määrän, vammojen laadun sekä paikallisten resurssien että ympäristövahinkojen ja omaisuusvahinkojen perusteella. Tyypillistä tällaisessa onnettomuudessa on, ettei niitä voi hallita päivittäisen perusvalmiuden organisaatioilla ja voimavaroilla. (Söder & Ekman 2006, 14.)

Eskon (2006, 111) mukaan J. T. Mitchell on yksi suuronnettomuuden asiantuntijoista, joka luonut kolmen C:n ja kolmen T:n periaatteet.

Kolmen C:n periaate:

- yhteistyö (co-operation)
- tiedonkulku (communication)
- johtamisjärjestelmä (command structure)

Kolmen T:n periaate:

- ajoitus (timing)
- minkälaista apua (type)
- kohde (target)

2.5 Traumaattinen kriisi

Äkillinen ja yllättävä tapahtuma on yleensä traumaattisen kriisin syynä. Tällaiseen tapahtumaan ei voi varautua. Tapahtuma herättää voimakkaita tuntemuksia: vihaa, syyllisyyttä, pelkoa ja turvattomuutta. Normaali tapa on reagoida kipuna ja särkynä. Kriisi on syntynyt silloin, kun normaali ongelmaratkaisukyky on ylittynyt. Yleensä kaikki tapahtuu ajallisesti tiivistetysti ja hyvin lyhyessä ajassa. Traumaattiseksi kriisiksi kutsutaan äkillistä, suurta tuskaa ja murhetta aiheuttavaa menetystä. Traumaattista tilannetta ei ihmisen voimavarat kykene heti käsittelemään. (Ruishalme & Saaristo 2007, 27–37.)

Traumaattisen kriisin erot muihin kriiseihin verrattuna:

- 1) Reaktioaika kestää vain muutaman päivän. Reaktiot ovat yleensä erittäin voimakkaita.
- 2) Traumaattisessa kriisissä puhutaan työstämis- ja käsittelyvaiheesta korjaamisvaiheen sijasta. Keskeisinä tehtävinä on traumojen työstäminen, etäisyyden saaminen tapahtuneeseen, suruun ja uuteen tilanteeseen sopeutuminen.
- 3) Usein häviää tulevaisuuden perspektiivi. Sen uudelleen luominen vaatii, että kolme seuraavaa ehtoa täyttyy samanaikaisesti. Tulevaisuus pitää nähdä jossain määrin ennustettavana, siihen pitää omasta mielestään pystyä vaikuttamaan ja siihen pitää sisäl-

tyä jotain toiveikasta. Traumaattisessa kriisissä uhrilta häviää näky huomisesta, koska mikään näistä ehdoista ei täyty. (Ruishalme & Saaristo 2007, 38.)

”Kriisissä olevien auttaja ei ole pelastaja eikä vastausten antaja. Auttaja ei pysty poistamaan tapahtunutta. Tapahtunutta ei voida lohduttaa pois, mutta surua ja tuskaa voidaan jakaa ja kokea yhdessä.”

(Ruishalme & Saaristo 2007, 108.)

Rauhoittava ja myötätuntoinen läsnäolo tukee traumaattisen kriisin sattuessa. Seurakunnan työntekijä voi vastaanottaa ahdistusta. Henkinen ensiapu traumaattisessa kriisissä on tilan antamista uhrien tunteille ja ajatuksille. (Pohjolan – Pirhonen 2007, 140.) Jerkun (2005) mukaan kirkko sai hyvää palautetta nopeasta reagoinnista Myyrmannin onnettomuuden jälkeen. Erityisesti kiitosta seurakunta sai sen tavoitettavuudesta ja läsnä olemisesta.

3 SEURAKUNTATYÖN ROOLI VÄESTÖN KRIISITILANTEISSA

Seurakunnalta odotetaan paljon, kun ihmistä kohtaa hätä ja huoli. Kirkon perustehtävä pysyy samana kriisitilanteissa kuin normaalioloissa. Tehtävien luonne kuitenkin muuttuu kulloisenkin tilanteen erityisvaatimuksiin. Olen jakanut kirkon tehtävät neljään eri pääryhmään: hengellinen toiminta, henkinen huolto, vainajien huolto ja muut tehtävät. Hengellisen huolto sisältää puhelin auttamisen, palvelevan netin sekä kriisikeskustelun. Muissa tehtävissä kerron evakuoinnin, viestinnän ja tiedotuksen tärkeydestä.

3.1 Hengellinen toiminta

Stakes selvitti Aasian luonnonkatastrofiin joutuneiden psyykkistä vointia ja psykososiaalisten palvelujen käyttöä. Tutkimuksen mukaan avuntarve on kokonaisvaltaista, yksilöllistä ja elämäntilannekohtaista. Avuntarve sisältää henkisen ja hengellisen aspektin. Aineiston mukaan joillekin avuksi voi riittää ihminen, joka kuuntelee ja on aidosti läsnä. Hyödylliseksi ja toipumista edistäväksi koettiin yhteydenpidon jatkuvuus, lämmin inhimillisyys ja tilannekohtaisen avun saaminen. Onnettomuudesta toipumista oli auttanut, kun onnettomuuteen joutuneet oli kohdattu lämpimästi, inhimilli-

sesti ja kokemusmaailmaa kuunnellen. (Harhajärvi, Kiikkala & Pirkkola 2007, 47) Karppasen (2007) tutkimuksen mukaan kirkon rooli on suuri suomalaisille, heidän kohdatessa kriisejä. Hengellisen toiminnan lisäksi kirkolta toivottiin julistavaa työtä. Tutkimuksen mukaan kriisityö perustui kristinuskon perussanomien.

”Tuntui, että kaikki sanat jäivät turhiksi ja tyhjiksi. Ei ollut mitään sanottavaa. Tuli sellainen olo, että voinko kysyä mitään, voinko edes mennä näiden ihmisten lähelle. Monesti pohdimme, kuinka osaisimme olla viisaita ja lohduttavia, mutta loppujen lopuksi ihmiset eivät kuitenkaan tarvitse sitä, he tarvitsevat vain, että joku tulee, että joku vain on lähellä. Huomasin myös, että vaikka tapaamamme ihmiset eivät kotimaassa ole välttämättä kirkon kanssa mitenkään erityisesti tekemisessä, suomalaisen papin tapaaminen oli heille helpotus. Heille oli erittäin tärkeää tuntee, että he eivät olleetkaan yksin.” (Pastori Suvimarja Rannakari-Norjanen 2005, 118)

3.1.1 Puhelinauttaminen

Palveleva puhelin liittyy kansainväliseen puhelinauttamisliikkeeseen, joka sai alkunsa 1950-luvun Lontoossa. Kansainvälisillä yhteyksillä on ollut tärkeä merkitys toimintaperiaatteiden luomisessa. Ennen puhelimen perustamista oltiin yhteydessä sellaisiin maihin, joissa tällaista toimintaa jo oli. IFOTES-liitto perustettiin vuonna 1967. Liitto laati puhelinauttamista varten kansainväliset normit ja eettisen peruskirjan. Normeissa keskityttiin nimettömyyteen, luottamuksellisuuteen ja asiakkaan kunnioittamiseen. (Samulin 2007, 51, 53.) Palveleva puhelin tarjoaa mahdollisuuden purkaa mieltä painavia asioita puhelimesta. Puhelimesta ei tarjota valmiita vastauksia, vaan seurakunnan keskustelija tukee löytämään itse elämään parhaiten sopivia ratkaisuja. (Keskusteluapua 2008.)

Eupenin (1994, 71) mukaan puhelintyö on koettu avoimena auttamistyönä. Puhelimen pitäisi olla avoin kaikkina vuorokauden aikoina ja kaikille keskustelun aiheille. Apu on merkityksellistä vain silloin, kun se on aina tarvittaessa soittajan ulottuvilla. Tärkeä periaate on 24 tunnin tavoitettavuus. Toinen piirre tavoitettavuudessa on se, että ne eivät valikoi asiakkaitaan. Karppanen (2007) tutki, mitä mieltä suomalaiset olivat kirkon toiminnasta Aasian katastrofin jälkeen. Tutkimuksessa tuli esille keskusteluavun

tärkeys. Kaikkein arvostetuimpia kriisityön osa-alueita oli Palvelevan puhelimen keskusteluapu.

Suomessa Palveleva puhelin aloitti toimintansa 1964. Alkuvaiheessa puheluita ottivat vastaan papit ja naisteologit. Toiminta oli lähinnä henkistä diakoniaa. Toiminta laajeni nopeasti, toimipisteitä on perustettu ympäri maata. Vuonna 2006 päivystäjryhmiä toimi yli 60 paikkakunnalla. Samana vuonna Palvelevissa puhelimissa käytiin 41 795 keskustelua. Päivystäjiä oli sinä vuonna kaikkiaan 2 046, joista vapaaehtoisia oli lähes 70 %. (Samulin 2007, 52–54, 57.) Palvelevan puhelimen numero on Suomessa 01019–0071 suomenkielisille ja 01019–0071 ruotsinkielisille (Keskusteluapua 2008).

3.1.2 Kirkon nettipalvelu

Palvelevan puhelimen rinnakkaispalvelu Palveleva netti aloitti toimintansa vuonna 2005. Palveleva netti kuuluu osana kirkon valtakunnallisen verkkopalvelujen suunnitelmaan. Netin toiminnasta huolehtivat paikalliset Palvelevat puhelimet. Siellä noudatetaan samoja periaatteita kuin Palvelevassa puhelimessa. (Poutiainen 2008, 57). Palveleva netti toimii osoitteessa www.evl.fi/palvelevanetti (Kirkkohallitus 2008).

Palvelevassa netissä voi nimettömänä lähettää viestin mieltä painavista asioista. Vastajat toimivat nimettömästi ja ovat koulutettuja vapaaehtoisia. Lähetettyyn viestiin saa vastauksen viiden päivän kuluttua. Palvelevan netin käyttö on maksutonta. Palvelevassa netissä toimii myös nettipappi. Hänen kanssaan voi keskustella yksityisesti joko keskustelupalstalla, chatissa tai sähköpostitse. Pappia sitoo ehdoton vaitiolovelvollisuus. (Keskusteluapua 2008.)

3.1.3 Kriisikeskustelu

Hammarlund (2004) kirjoittaa, miten tärkeää on auttajan kärsiä kriisin joutuneiden kanssa. Hänen mukaansa ei pidä yrittää kaikin keinoin nähdä asian mielekkyyttä ja kohentaa kärsivän oloa, jotta tilanne kääntyisi paremmaksi. Surulle pitää antaa tilaa ja aikaa. Hammarlund vertaa kärsimystä Kristuksen ylösnousemukseen. Ilo ei tule heti ylösnousemuksen jälkeen. (Hammarlund 2004, 86.)

Huovinen (2005, 124–125) näkee keskustelun tarpeellisuuden hyvin samanlaisena kuin Hammarlund (2004). Huovisen mukaan surun päivinä ei etsitä syytä, eikä tarvita

selityksiä. Surevan ihmisen luona pitää ensi sijassa vain olla. Sanoja tärkeämpää voi olla vierellä istuminen. Pelkkä hiljaisuus voi olla oikeaa auttamista, kärsimyksen taakka kannetaan yhdessä. Rinnalla olijan on syytä olla varovainen, kohtelias ja hidas. Huovinen kirjoittaa: ”Vanhat viisaat kristityt sanoivat, että usein on tärkeämpää rukoilla Jumalaa toisten puolesta, kuin puhua heille Jumalasta.”

Huovinen (2006, 22–23) on kirjoittanut Aasian luonnonkatastrofin jälkeen suurien korvien tärkeydestä. Hän korostaa, kuinka tärkeää on auttajan hillitä omaa puhumista, selittämistä ja tulkitsemista. Luonnollisesti auttajalta odotetaan myös toimintaa, tekoja ja sanoja. Huovinen korostaa, että varsinkin akuuteissa kriiseissä on tartuttava toimeen. Kuitenkin auttajan perusasenteen tulisi olla kuunteleva.

3.2 Kirkon henkinen huolto ja psykososiaaliset palvelut

Henkinen ensiapu on heti tapahtumapaikalla annettavaa sokkivaiheen ensiapua. Apu on huolenpitoa ja lähellä olemista. Perusajatuksena on, että ketään ei jätetä yksin. Uhreille voidaan antaa tietoa siitä, miten pelastustoimet etenevät ja miten omaisiin saadaan yhteys. Tarkoituksena on myös suojella stressiä lisääviltä tekijöiltä, joita voivat olla sivustakatsojat ja toimittajat. (Kirkot ja muut uskonnolliset yhteisöt, 2006.) ”Kirkon henkinen huolto on osa psykososiaalisen tuen palveluja” (Poutiainen 2006, 195, Saari ym. 2009, 110).

1990-luvun alussa luotiin pääkaupunkiseudulle Henkisen Huollon järjestelmä, jonka virallinen lyhennelmä on HeHu. Hehu on organisaatio, joka käynnistyy onnettomuus- ja katastrofitilanteissa. Organisaatio on liikkuva, jonka toiminnan kesto ja paikka määräytyy onnettomuuksien yhteydessä. Organisaatiossa pääkaupunkiseudulla toimii noin 200 seurakuntien työntekijää. Päivystys toimii vuorokauden ympäri. Toimintaa koordinoi ja ohjaa päätoimikunta, johon kuuluu seurakuntayhtymien edustajien lisäksi edustajia esimerkiksi Merimieskirkosta ja pelastustoimesta. Toiminta on osa psykososiaalisen tuen kokonaisuutta, joka pyrkii vastaamaan akuutissa hädässä olevan ihmisen tarpeisiin. Valmius lähteä liikkeelle nopeasti on olemassa, työntekijät ovat henkisesti valmiina vastaanottamaan mitä tuleman pitää. Toiminta voi olla myös auttamista ja tukemista. Tsunamionnettomuuden jälkeen hehulaiset saattoivat matkustajia lentokentällä ja ohjasivat loukkaantuneita hakemaan matkatavaroitaan. (Pohjolan-Pirhonen, 2006, 45–46.)

HeHu:n toimintaa on tutkittu kahdessa eri tutkimuksessa. Miia Moisio (2003) pro gradu-työ käsitteli lähinnä henkilökunnan jaksamista. Moisio kuvaili tarkasti tutkimuksessaan HeHu:n työtehtävät. Tutkimuksen mukaan työ oli monelle stressaavaa ja pelottavaakin. Yksi suuri ongelma selviytymisen kannalta olivat henkilökunnan suuret rooli-odotukset ja rooliristiriidat. Lauri Anttilan (2007) opinnäytetyö päätavoite oli tehdä materiaalipaketti, joka kuvaa Kirkon Henkistä Huoltoa Helsingin seurakuntayhtymässä. Anttilan tavoitteena oli lisätä Henkisen Huollon tunnettavuutta ja avoimuutta.

”Myyrmannin kauppakeskuksessa Vantaalla 11.10.2002 tapahtuneen räjähdysten jälkeen perustettiin läheiseen Kilterin kouluun kriisikeskus. Se aloitti toimintansa perjantai-iltana 11.päivä ja lopetti sunnuntaina klo 18.00. Kriisikeskuksessa kävi useita kymmeniä henkistä tukea tarvitsevia ihmisiä viikonlopun aikana. Kriisikeskuksessa yhteistyökumppaneina olivat Vantaan kaupungin kriisikeskus ja Vapaaehtoinen pelastuspalvelu. Hehun toiminnan aikana käynnistyivät Vantaan seurakuntayhtymässä ja paikallis seurakunnissa suruhartaudet ja muu tilanteeseen liittyvä toiminta.” (Pohjolan-Pirhonen 2007, 47.)

3.3 Kirkon hautaustoimi ja vainajien huolto

Pelastuslaitos, poliisi, sairaalat, hautausliikkeet ja kirkko toimivat yhteistyössä vainajien huollossa. Tehtävinä on kuolinsyyn selvittäminen, vainajien tunnistaminen, säilyttäminen, käsittely, kuljetus ja hautaaminen. Kirkon yhteiskunnallinen palvelutehtävä on hautaustoimi. (Häkkinen 2006, 20.) Suurin osa vainajista haudataan hautausmaalle. Lähes kaikki hautausmaat ovat evankelisluterilaisten seurakuntien omistuksessa. Kaikille kunnissa asuville pitää seurakunnan luovuttaa hautauspaikka, sen saamiseen ei tarvitse kuulua kirkkoon. Hautaustoimilaki tuli voimaan vuonna 2004, joka velvoittaa seurakunnan tarjoamaan kaikille hautapaikan samaa hintaan. (Lampinen 2006, 30–31.) Hautaustoimilain nojalla vainajan ruumis on ilman aiheetonta viivytystä haudattava tai tuhkattava. Tuhkaa tai ruumista on käsiteltävä arvokkaasti ja vainajan muistoa kunnioittavalla tavalla. (Hautaustoimilaki 6.6.2003/457.)

”Vainajien vastaanotto merkitsi kasvokkain oloa menetyksen kanssa. Suru oli pakko kohdata, uskoa tapahtunut todeksi. Terminaalissa toteutettu rukoushetki oli merkittävä etappi surun matkalla. Sen kautta virtasi loh-

dutusta, vaikka vain yhden säteen verran. Seuraavat etapit surun tiellä olivat omaisten edessä: hautajaiset, elämän muutokset. Mikään ei olisi niin kuin ennen.” (Aalto 2006, 64.)

Kuoleman kohtaaminen kuuluu lähes kaikkien seurakunnan työntekijöiden työhön. Henkilöstön pitää saada surutyökoulutusta ja henkistä valmennusta kuolemaan liittyvissä asioissa. Kokeneellekin työntekijälle kuoleman kohtaaminen vaatii paljon henkisiä voimavaroja. (Työturvallisuuskeskus 2002, 34.) Sundstenin (1997, 241) mukaan kirkko on aina huolehtinut kuolevista ja vainajista. Tärkeänä on pidetty saattohartautta eli vainajan hyvästelyä.

3.4 Muut kirkon tehtävät

Kirkon tehtäviin kuuluu kiinteästi myös osallistuminen väestön mahdolliseen evakuointiin ja kriisitilanteissa tapahtuvaan tiedottamiseen. Monesta veloitteesta on määrätty erikseen laissa. Erilaisten tutkimusten ja selvitysten mukaan juuri tiedottamiseen pitäisi kiinnittää entistä enemmän huomiota. Ohjeistuksia on saatavissa sekä evakuoinnin että tiedottamisen avuksi.

3.4.1 Kirkon osuus evakuointitilanteessa

Sisäasianministeriön pelastusosasto (14.11.2003) on tehnyt ohjeet väestön evakuointien suunnittelusta ja toimeenpanosta. Väestön evakuoinnilla tarkoitetaan viranomaisen johdolla tapahtuvaa väestön tai sen osan siirtämistä pois vaaran uhkaamalta alueelta ja sijoittamista turvalliselle alueelle. Evakuointitilanteessa tulee myös turvata väestölle tärkeät toiminnot. Päävastuu evakuoinnilla on sisäasiainministeriöllä, lääninhallituksella ja pelastustoimen alueen pelastusviranomaisilla. Väestösuojien käyttäminen on useimmissa tilanteissa ensisijainen vaihtoehto. Veloitteet on todettu pelastuslaissa (468/2003) ja valtioneuvoston asetuksessa pelastustoimesta (787/2003).

Kriisityön käsikirja (2007) kirjoittaa evakuointisuunnitelmasta. Suunnitelmassa pitää tulla esille se, kuka päättää evakuoinnista, miten ilmoitetaan, miten henkilökunta toimii, missä ovat poistumisreitit, missä on kokoontumispaikka ja miten todetaan henkilöiden turvassa oleminen. (Tukeva 2007, 107.) Suuronnettomuusoppaan mukaan evakuoidun väestön majoituksesta ja huollosta vastaa sosiaalitoimi (Hujala 2006, 186).

3.4.2 Kirkon viestintään osallistuminen kriisitilanteissa

Yksi osa kriisisuunnitelmaa on tiedotus. Vaaditaan selkeää ohjeistusta tiedottamisesta tapaturman tai onnettomuuden sattuessa. Oikean tiedon lisänä viestinnän pitää olla nopeaa, luotettavaa ja uskottavaa. (Tukeva 2007, 110.) Onnistunut tiedottaminen parantaa kriisitilanteen hoitamista. Tarpeetonta hätääntymistä ja lisävaaran syntymistä voidaan ehkäistä asiallisella tiedottamisella. Tiedottamisen pitää aloittaa välittömästi. (Korhonen, Lukkarinen & Marjanen 2006, 103). Kirkon viestit välittyvät suurelle joukolle pääosin tiedotusvälineiden kautta. Kirkkohallitus toimii tiiviissä yhteistyössä piispojen ja tuomiokapitulien kanssa. Tarvittaessa papit auttavat poliisiviranomaisia kuolinviestien toimittamisessa. (Kirkot ja muut uskonnolliset yhteisöt, 2006.)

Suomen evankelisluterilainen kirkkohallitus on julkaissut oppaan (2004:1, 7-8) viestinnän ja tiedotuksen avuksi: ”Onnettomuuden tapahduttua, suruhartauden toteuttaminen”. Opas on tarkoitettu apuvälineeksi äkillisen onnettomuuden kohdatessa. Ohjeen mukaan, pitää toimia seuraavanlaisesti onnettomuuden tapahduttua: ”Yhteys työyhteisön vastuuhenkilöön. Kriisin / onnettomuuden vakavuusasteen arviointi. Varmistetaan, että yhteydet työntekijöiden välillä toimivat. Sovitaan, miten työntekijät ovat tavoitettavissa ensimmäisen ja kolmen seuraavan vuorokauden aikana. Jaetaan ja tarkistetaan olemassa oleva tieto ja tosiasiat”. Julkaisun mukaan sovitaan muun muassa seuraavat työnjaot:

- Kuka antaa tarvittaessa lausuntoja eteenpäin?
- Ketkä järjestävät suruhartauden ja mihin tilaan?
- Pidetäänkö kirkko auki, tarjotaanko keskusteluapua sitä tarvitseville?
- Kuka hoitaa arkirutiinit ja sovitut asiat poikkeustilanteiden aikana?

Nuorivuoren (2004, 12,15) selvityksen mukaan tiedonkulussa ilmeni epävarmuutta ja istuntopyynnöt eivät aina välittyneet kriisiryhmälle. Selvityksessä korostettiin, että olennaista on vastuutasojen ja tiedottamisen selkiyttäminen. Hynninen ja Upanteen (2006, 19,43) mukaan kriisiryhmien tavoitettavuutta tulisi kehittää. Tiedotukseen luonnollisesti vaikuttaa kriisiryhmien tavoitettavuus. Selvityksen mukaan vuonna 2005 peräti 36 prosenttia kunnista toimi pelkästään virka-aikana. Reimanin (2008,

118–119) mukaan tyypillisiä ongelmia onnettomuuksissa ovat tiedon välittäminen ja kommunikointi. Tärkeä tekijä kommunikoinnissa on selkeys. Reiman korostaa, että turvallinen kommunikointi on keskeisessä asemassa kaikilla toimialoilla. Hänen mukaansa Weick (1987) on todennut, että hyvän organisaation toiminta perustuu siihen, että osataan ennakoida, mitä muut tekevät.

Tiedotukseen liittyy myös kriisiryhmätoiminnan seuranta. Istunnoista ei pidetä kirjaa, mutta jokaisesta istunnosta tulisi tehdä toimintatilasto. Tilasto tulisi toimittaa kriisityön suunnitteluryhmän vastuuhenkilölle. Suositus olisi, että tilastot toimitettaisiin vuosittain toimialueen johtajalle ja lääninhallituksen sosiaali- ja terveystoimialueelle. (Nuorivuori 2004, 18.)

Yksi tiedotuksen välineenä on viranomaisradioverkko, jota kutsutaan Virve-verkoksi. Sen tarkoituksena on luoda viranomaisille oma valtakunnallinen, suojattu ja luotettava radioverkko. Koko maan kattavaksi verkko on valmistunut vuonna 2002. Verkkoa käyttävät pääasiassa pelastustoimi, poliisi, Suomen puolustusvoimat, sosiaali- ja terveystoimi, Hätäkeskuslaitos, rajavartiolaitos ja tulli. Esimerkiksi hätäkutsu annettaessa, tiedotus voi katkaista kaikki meneillään olevat puhelut, saadakseen yhteyden kaikkiin tarvittaviin tahoihin. (VIRVE - Wikipedia 2009.)

4 MUIDEN VIRANOMAISTAHOJEN OSALLISTUMINEN ONNETTOMUUSTILANTEISIIN

Turvallisuuskriittiset organisaatiot – teoksessa turvallisuus kuvataan monimutkaiseksi ja laajaksi käsitteeksi, sen täsmällinen määrittely on vaikeaa. Turvallisuudesta puhutaan kuitenkin usein riskin vastakohtana tai vaaran puuttumisena. (Reiman & Oedewald 2008, 19.) Kriisityön käsikirja antaa seuraavan määrittelyn: ”Toiminta on turvallista, jos siihen liittyvät riskit ovat hyväksytyjä. Turvallisuudella tarkoitetaan kokonaisvaltaista fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta niin, ettei kenellekään aiheudu loukkaantumista tai vammautumista eikä horjuteta tarpeettomasti psyykkistä tasapainoa”. (Tukeva 2007, 95). Sisäasiainministeriö tarkoittaa sisäisellä turvallisuudella sellaista tilaa, jossa jokainen voi nauttia oikeuksista ja vapauksista sekä turvallisesta yhteiskunnasta. Sisäinen turvallisuus on monen eri tekijän yhteisvaikutus. Varautuminen suuronnettomuuksiin ja normaaliolojen häiriötiloihin on osa sisäistä turvallisuutta. (Sisäasiainministeriö 16/2008.)

Useat tutkimukset korostavat viranomaistahojen yhteistyön tärkeyttä. Nuorivuoren (2004, 11) selvityksen mukaan kriisiryhmit olivat moniammatillisia ryhmiä. Jäsenet edustivat kuntien eri ammattialojen osaamista. Lähes kaikissa ryhmissä oli sosiaali- ja terveysalan edustajia. Seurakunnan toiminta oli tutkimuksen mukaan aktiivista, 77 prosentissa kriisiryhmissä oli seurakunnan edustaja. Sundsten (1997, 240) näkemyksen mukaan kirkon yhteistyö muiden viranomaistahojen kanssa on sellaista, mitä ennen saatiin kyläyhteisössä jokapäiväisessä kanssakäymisessä.

4.1 Poliisin tehtävät, roolit, toiminta ja yhteistyö

Poliisin ja papin työhön kuuluu elämän raskaimpien puolien kohtaaminen: surun, pahuuden ja kuoleman. Aasian onnettomuudessa vuonna 2004 yhteistyötä tehtiin paljon pappien ja poliisien kesken. Aasiassa poliisin työlle loi haasteita suomalaisuhrien tunnistaminen ja kotiuttaminen. Poliisille otettiin käyttöön uutena toimintana omaisyhdystoiminta. Toiminnan tarkoitus oli luoda yhteydet vainajien omaisten ja viranomaisien välille. Poliisin arkityötä on ollut kuolinviestin vieminen. Varsinkin lapsiuhrien kotiuttamistilaisuudessa papin läsnäolo auttoi poliisia omaisten kohtaamisessa. Poliisi kertoo tsunami onnettomuuden jälkeen, että työtä on tehtävä myös sydämellä eikä pelkästään virkamiesmäisesti. Sen tähden omaisyhdystoiminta pitää perustua vapaaehtoisuuteen. (Hautala & Rantsi 2006, 71–74.)

Poliisilla tai pelastustoimella on usein yleisjohto suuronnettomuudessa (Harju & Martikainen 2006, 33). Kuitenkin onnettomuustilanteet ovat moni viranomaistoimintaa, jossa johtovastuu määräytyy sen mukaan, kenen toimivaltaan tilanteen hoitaminen kuuluu. Poliisin tehtävät eivät juuri eroa siitä, onko kyseessä tavallinen onnettomuus tai suuronnettomuus. Poliisien ensisijaisena tehtävinä ovat uhrien auttaminen, ensiapu ja hoitoon toimittaminen, vainajista huolehtiminen, lisävahinkojen ehkäiseminen, pelastushenkilöstön toiminnan turvaaminen, evakuointi ja liikenteen ohjaaminen ja mahdollisesti kadonneiden etsintä. (Ojala 2006, 146.)

Onnettomuus paikalla poliisin toimintaa johtaa kenttäjohtaja. Kenttäjohtajan pitää ottaa mahdollisimman nopeasti yhteys pelastustoiminnanjohtajaan. Saatujen tietojen mukaan kenttäjohtaja organisoii poliisin toiminnan. Ensimmäisenä paikalle tulleen poliisipartion tulisi tehdä tilannearvio onnettomuudesta ja ilmoitettava siitä kenttäjohtajalle ja hätäkeskukseen. Tärkeää on myös arvioida onnettomuuteen osallisten määrä. (Ojala 2006, 148.)

4.2 Kunnan ja seurakunnan yhteistyö

Valmiuslain mukaan kuntien tulee huolehtia etukäteen valmisteluilla ja muilla toimenpiteillä mahdollisimman häiriötön toiminta poikkeusoloissa. Terveystoimien palvelujen tuottaminen on kuntien vastuulla. Kunnalla pitää olla oma terveyskeskus tai sen pitää kuulua johonkin sairaanhoitopiiriin. Lainsäädännön mukaan ensisijainen operatiivinen johtamisvastuu on terveyskeskuksilla. (Harju & Martikainen 2006, 33.)

Kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon vastuita varautumisessa:

- Vastuu kuntalaisten toimeentuloturvasta
- Kunnan talouden toimivuuden turvaaminen
- Kunnan palveluiden turvaaminen
- Kunnan sisäisen turvallisuuden takaaminen
- Henkisen huollon ja toimintakyvyn varmistaminen kriisitilanteissa. (Sillanpää 2006, 209.)

Kunnanjohtaja ja kunnanhallitus ovat ensisijaisesti vastuussa kunnan valmiudesta selviytyä suuronnettomuuksista ja poikkeusoloista. Laaja yhteistyöverkosto ja valmiussuunnittelu ovat edellytyksiä kokonaisvalmiudesta huolehtimiselle. Yhteistyökumppaneita ovat naapurikunnat, poliisi, puolustusvoimat, lääninhallitukset ja yritykset. Apua voivat antaa myös seurakunta ja vapaaehtoisjärjestöt. (Sillanpää 2006, 209–210.) Stakesin (2006, 45) tutkimuksen mukaan tulisi kehittää kuntien seudullista yhteistyötä. Yhteistyötä lisäämällä olisi mahdollista kehittää muun muassa virka-ajan ulkopuolista varallaoloa.

Etelä-Suomen lääninhallitus on tehnyt yhteenvedon kuntien valmiussuunnitelmien tilanteesta. Vuonna 2007 kartoitettiin kuntien varautumista poikkeusoloihin ja häiriötilanteisiin. Tutkimuksen mukaan valmiussuunnitelmien taso vaihteli toimialoittain. Sosiaali- ja terveystoimella suunnitelmat oli tehty hyvin ja ne olivat keskimäärin vain pari vuotta vanhoja. Muiden toimialojen suunnitelmat olivat puutteellisia ja vanhoja. Tutkimuksen yhteenvedo oli, että valmiussuunnitelmat olivat puutteellisia ja niitä päivitetään liian harvoin. (Kouvola kaupunki, kaupunginhallitus.)

Kouvolan terveyskeskuksessa toimii lakisääteinen kriisiryhmä. Tässä kriisityön muodossa seurakunta toimii aktiivisena jäsenenä. Seurakunta osallistuu esimerkiksi tarjoamalla kriisiryhmälle tiloja. Terveyskeskuksessa on päivystyslista, jossa on kaikki kriisityöntekijät. Kriisitilanteissa, joissa päivystäjien panos ei riitä vaan tarvitaan käyttöön suurempi joukko, hälytetään johtoryhmä. Kouvolan terveyskeskuksen kriisityöhön tarvittaisiin lisää väkeä. (Lahti 2.12.2009.)

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata, miten seurakunta toimii kriisitilanteissa. Tutkimuksen pääpaino on kuvata, millaisia toimitapoja seurakunnalla on kriisitilanteen kohdatessa. Tarkoituksena on myös kuvata seurakunnan yhteistyötä eri viranomaistahojen kanssa. Tutkimuksen tarkoitus on myös ottaa kantaa, miten väestöä kohtaavissa kriisitilanteissa voitaisiin paremmin hyödyntää seurakunnan työskentelyä. Tutkimuksesta saadun tiedon toivon hyödyntävän seurakunnan omaa kriisityötä ja yhteistyötä eri viranomaistahojen kanssa. Tarkoituksena on kehittää turvallista yhteiskuntaa, joka osaa auttaa kuntalaista kriisitilanteen kohdatessa.

Tutkimustehtävät:

1. Miten seurakunta toimii kriisitilanteessa?
2. Mitkä ovat ne viranomaistahot, joiden kanssa seurakunta tekee yhteistyötä?
3. Miten seurakunta toimii yhteistyössä eri viranomaistahojen kanssa?
4. Minkälaisia toimintatapoja seurakunnalla on kriisityöhön?

6 TUTKIMUSAINEISTO JA MENETELMÄT

Syksyllä 2008 kuulin Metku-projektista, sen suunnitelmista ja viranomaistahojen yhteistyöstä. Projektista oli jäänyt pois seurakunnan osuus. Ajatus kehitystehtävästäni tekemisestä alkoi silloin. Työhöni liittyvän teoreettisen aineiston keruun aloitin tsunamionnettomuudesta kertovista kirjoista, joissa kerrottiin paljon kirkon ja poliisin yhteistyöstä. Kirjoitin luetuista kirjoista suoria lainauksia tietokoneelleni, joita myöhemmin käytin hyväkseni teoreettisessa osiossani. Työhöni liittyviä tutkimuksia löytyi mukavasti. Ajan kuluessa huomasin työhöni liittyvän aineiston runsauden ja jouduin tekemään päätöksen, että teoriaosani on tarpeeksi riittävä tässä laajuudessaan. Aiheeseen liittyvää kirjallisuutta on ilmestynyt myös viimeisen vuoden aikana.

Ammattikorkeakoululaki 351/2003 edellyttää, että tutkimus- ja kehitystyön pitäisi olla työelämän tarpeista lähtevää. Lähtökohtana olisivat työelämän käytännölliset kysymykset. Yksi tehtävä olisi alueellisen kehityksen turvaaminen. Opetusministeriö edellyttää töiden olevan työelämän tarpeista lähtevää soveltavaa toimintaa. Toiminnan pitäisi olla tiettyyn projektiin liittyvää ja kyseisen koulutusalan palvelevaa toimintaa. (Anttila 2005, 13,15.) Kehittämistyön synonyyminä voidaan pitää kehittämistoimintaa. Tutkimustulosten avulla on tarkoitus luoda parempia palveluja, tuotantovälineitä ja – menetelmiä. Tarkoituksena on olemassa olevien asioiden parantaminen eli tarkoituksena on muutos parempaan. Ilman tutkimustakin voidaan aikaan saada kehittymistä. (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 21.)

6.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jossa aineisto koottiin temahaastattelulla. Yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovatkin laadullisessa tutkimuksessa haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Kohderyhmä oli tarkoituksella valittu. (Hirsjärvi ym. 2004, 155.) Tutkimus pyrkii olemaan selittävä ja kuvaileva. Tarkoituksena on ymmärtää ja tarkastella asioiden välisiä suhteita. Aineiston hankinta liittyi taustateoriaan. (Laaksovirta 1988, 43–44.)

6.2 Teoreettisen osion tietojenkeruu

Teoriaosan aineiston keruuseen käytin hyväkseni tietokoneen erilaisia tietokantoja. Kirjallisuuteen tutustuin paljon, käyttäen hyväksi eri kirjastojen aineistoa. Hakusanoina käytin esimerkiksi seuraavia: kriisityö, seurakunta, onnettomuus ja uhri. Terveysministeriön sivuilta löysin erilaisia tutkimusraportteja. Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallituksen sivuilta löytyi kirjelmiä ja erilaisia tutkimuksia. Uusimpia tutkimuksia etsin eri hoitotieteen, teologian laitosten ja Kelan sivuilta. Aiheeseen liittyviä tutkimuksia löytyi kohtuullisesti. Tsunamin katastrofin seurauksista on saatavilla myös useita ulkomaisia tutkimuksia (Heir & Weisaeth 2005, Thinkrue ym. 2005). Tutkimuksista kokosin erillisen taulukon (liite 1).

6.3 Tutkimusaineiston keruu

Kesäkuussa 2009 keskustelin alustavasti kahden kirkon työntekijän kanssa mahdollisista haastatteluun osallistujista. Ohjaajieni kanssa olin alustavasti suunnitellut ottavani tutkimukseeni mukaan kaksi seurakunnan työntekijää, kaksi vapaaehtoistyöntekijää sekä kaksi seurakunnan luottamustoiminnassa mukana olevaa. Lähtökohtana on myös, ettei laadullisessa tutkimuksessa kokoa säätele määrä vaan laatu. Tavoitteena riittää pienempikin tutkimusaineisto, kun analyysi tehdään huolellisesti. (Vilka 2005, 126.)

Aineiston keruumenetelmänä käytin avointa teemahaastattelua, jossa edetään kysymysrunгон pohjalta. Kysymykset pohjautuivat tutkimustehtäviin, jotka oli luotu teorian avulla. Puolistrukturoitu eli puolistandardoitu haastattelu on lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimuoto (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47). Fieldingin (1993, 136) mukaan kysymysten muoto on kaikille sama, mutta haastattelijalla voi vaihdella kysymysten järjestystä. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan (2001, 48) teemahaastattelu ei sido haastattelua kvalitatiiviseen tai kvantitatiiviseen. Se ei ota kantaa haastattelukertojen määrään tai siihen, miten syvällisesti asioita käsitellään. Haastattelussa on olennaista, että se etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Syrjänen, Ahonen, Syrjäläinen & Saari (1995, 138) kirjoittavat, kuinka haastattelijalla lähtee liikkeelle ennalta päätetyistä teemoista, mutta ei käytä valmista kysymyssarjaa. Haastattelijalle jää vapaus sovittaa kysymysten muoto ja sisältö haastateltavan ja keskustelun kulun mukaan. Tärkeintä haastattelussa on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73).

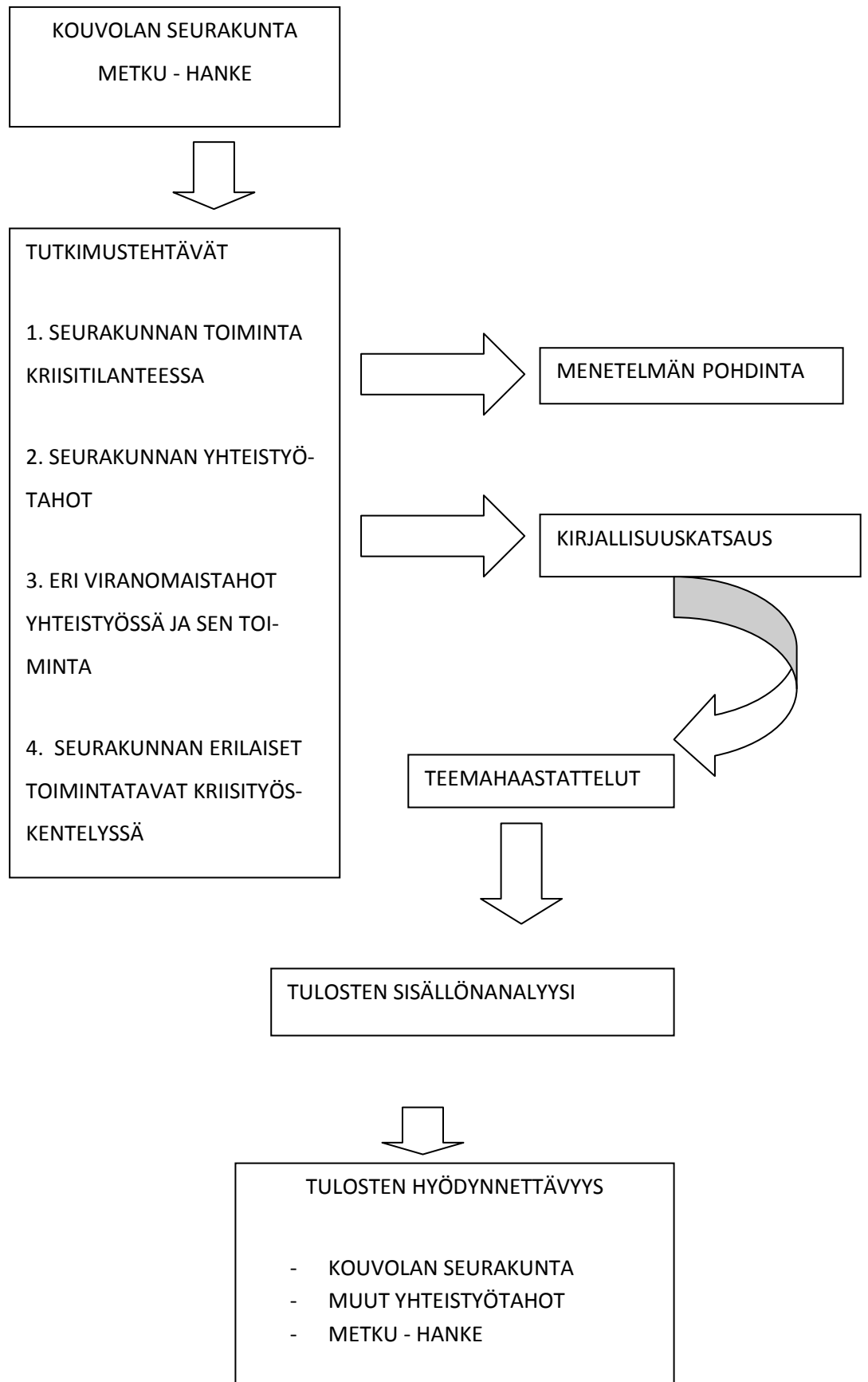
6.4 Tutkimuksen kulku

Kesäkuussa 2009 olin alustavasti yhteydessä kahteen diakoniin, joille kerroin tutkimukseni pääkohdat. Heiltä sain myös tulevien haastateltavien henkilötiedot. Syyskuun alussa 2009 otin puhelimitse yhteyttä seurakunnan kirkkoherraan, jolle lähetin tutkimuslupa-anomuksen. Hyväksytyn tutkimuslupa-anomuksen sain 24.9.2009 (liite 2).

Tuleviin haastateltaviin olin puhelimitse yhteydessä viikoilla 43 ja 44 vuonna 2009. Puhelimitse kerroin tutkimuksestani, sekä sovimme haastatteluajan ja -paikan. Kaikki alustavasti suunnitellut haastateltavat suostuivat haastatteluun. Yksi haastateltava joutui henkilökohtaisten asioiden takia perumaan haastattelun. Sain häneltä tiedon uudesta henkilöstä, joka lupautui haastatteluun. Kaikille haastateltaville lähetin etukäteen teemahaastattelu rungon (liite 3), sekä hyväksytyn tutkimuslupa-anomuksen. On perusteltua antaa haastattelukysymykset tiedonantajille hyvissä ajoin etukäteen tutustuttavaksi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Suoritin haastattelut marraskuun 2009 aikana. Haastattelut kestivät 40 minuutista 60 minuuttiin.

Jo suunnitteluvaiheessa tutkijan on päätettävä, mitä välineitä tarvitsee haastattelun aikana. On välttämätöntä tallentaa haastattelu muodossa tai toisessa. Haastattelut nauhoittamalla pyrin kommunikaatiossa säilyttämään olennaisia asioita. Se mahdollistaa luontevampaan ja vapautuneempaan keskusteluun. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 75, 92.)

Koululta sain lainaksi tallentavan nauhurin. Ennen haastattelua kysyin luvan nauhurin käyttöön ja kaikki antoivat sen. Harjoittelin nauhurin käytön huolellisesti. Haastattelu tilanteessa kirjoitin myös ylös tärkeimpiä avainsanoja ja haastateltavan ajatuksia. Halusin vähentää mahdollisia ongelmia, jos nauhuri ei olisi toiminut kunnolla. Suunnitelmallisesti litteroin henkilökohtaisesti jokaisen haastattelun, ennen seuraavan henkilön haastattelua. Litteroin tekstin tietokoneelle suoraan nauhurista. Litteroinnin tein sanasta sanaan. Haastattelun purkamisen jälkeen tyhjensi nauhurin. Litteroituihin haastatteluihin merkitsin haastateltavat numeroilla ja haastattelun päivämäärän. Litteroinnin koin kovin työlääksi. Haastattelun litterointi kesti noin kuusi tuntia haastattelu kohti. Litteroitua tekstiä tuli kaikkiaan 38 sivua.

Kuva 2. Tutkimuksen kulku

7 KERÄTYN AINEISTON ANALYYSI

Sana ”analyysi” tarkoittaa etymologiselta taustaltaan ”avata auki”. Analysointia voisi ajatella jonkin sekaisin menneen selvittämiseksi. Analyysin menetelmän valitseminen perustuu siihen, miten se auttaa asetettujen kysymysten selvittämiseen ja missä määrin se on tehokas ongelmanratkaisija. Analyysi on tärkeä valita mielekkäin perustein (Anttila 2005, 230–231.) Tuomi & Sarajärvi (2009, 108) kirjoittavat, miten Miles ja Huberman (1994) kuvaavat laadullisen aineiston analyysin kolmivaiheiseksi:

- aineiston pelkistäminen
- aineiston ryhmittely
- teoreettisten käsitteiden luominen.

Tutkimuksen ydinasioita ovat kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko. Koko tutkimus tähtää analyysin tekemiseen. Analyysivaiheessa selviää, minkälaisia vastauksia saadaan tutkimuksen ongelmiin. Tässä vaiheessa tutkijalle voi selvitä, miten tutkimusongelmat olisi pitänyt asettaa. Analyysi etenee vaiheittain aineistosta kuvaamiseen sekä luokittelun ja yhdistämisen kautta selitykseen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 209,211.) Latvala ja Vanhanen-Nuutinen (2003, 21) kirjoittavat sisällyönanalyysien juurien olevan jo 1800-luvun uskonnollisten tekstien ja hymnien analyysistä.

7.1 Aineiston luokittelu

Käytin deduktiivista aineistolähtöistä analyysiä aineistoni analyysimenetelmänä. Keräsin aineiston teemahaastatteluilla kahdelta seurakunnan palkatulta henkilöltä, kahdelta seurakunnan luottamushenkilöltä ja kahdelta seurakunnan vapaaehtoistyöntekijältä. Haastattelussa käytin nauhuria. Tuomi & Sarajärven (2009, 109) mukaan etenin analyysissä seuraavasti:

- Kuuntelen haastattelut ja kirjoitan ne sana sanalta.
- Luen haastattelun ja perehdyn sisältöön.
- Etsin pelkistettyjä ilmaisuja ja alleviivaan ne.

- Listaan pelkistetyt lauseet.
- Etsin pelkistetyistä lauseita samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia.

Aineiston luokittelin tutkimuskysymysten mukaan. Ryhmittelin vastaukset eritellen seurakunnan palkatut työntekijät, luottamushenkilöt ja vapaaehtoiset. Luokittelin aineiston valmiisiin teemahaastattelun teemoihin ja niiden alakysymyksiin. Teemahaastattelun alakysymykset muodostivat luokittelun alaluokat. Teemahaastattelun teemat olivat pääluokkia, jotka perustuivat opinnäytetyön tutkimustehtäviin. Tutkimustehtävät olivat laajan Metku-hankkeen viranomaiskartoituksen haluttuja kehittämisen osa-alueita. Samanlaisuuksien ja erilaisuuksien erottelu oli analyysissä olennaista. Samaa merkitsevät asiat luokitellaan samaan luokkaan. Aineiston laatu ja tutkimustehtävä ratkaisevat analyysiyksikön määrittelyn. Analyysiyksikkönä on tavallisesti sana tai ajatuskokonaisuus. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 23,25.) Numeroin haastatellut henkilöt aika järjestyksessä. Tein vastausten perusteella taulukon, jossa vastaukset esitin muutamalla sanalla.

7.2 Tutkimuksen ja tutkimustulosten luotettavuus

Raportointi on tutkijan saamasta tiedosta kertomista. Sanoin, kaavoilla, symboleilla, lyhenteillä ja lausekkeilla käsitteellistetään saadut tulokset. Teorian käsite on kaiken taustalla. (Anttila 2005, 99.) Opiskeluun liittyvissä tutkimusten raportoinnissa arvioidaan sitä, miten hyvin perustelee aihevalintansa ja sen tarpeellisuuden sekä miten se kehittää omaa ammatti-identiteettiä ja työelämän kehittämistä (Heikkilä ym. 2008, 130).

Selkeys on tutkimusraportin yksi tärkein ominaisuus. Raportissa pitää muistaa johdonmukaisuus. Pitää miettiä, onko esimerkiksi laadullinen tutkimusote tähän tutkimukseen sopivin. Raportoinnissa täytyy vastata tutkimusongelmien kysymyksiin. Teorian pitää olla looginen aineistoon nähden. Hyvässä raportissa löytyy soveltuvuus hoitotyölle ja merkityksiä jatkotutkimukselle. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 160–163.)

Tieteellisen tutkimuksen luotettavuudesta puhutaan käsitteillä validiteetti ja reliabiliteetti. Validiteetilla tarkoitetaan kykyä selvittää sitä, mitä on tarkoitus selvittää. Validiteetti on täydellinen, kun teoreettinen ja operationaalinen määritelmä ovat yhtäpitävät. Laadullisessa tutkimuksessa reliabiliteetilla tarkoitetaan aineiston käsittelyn ja

analyysin luotettavuutta. Se että tutkimus kommunikoi lukijan kanssa, on luotettavuuden pääasiallinen merkitys. (Anttila 2005, 511–517.)

Luotettavuuden arvioinnissa pitää muistaa useita asioita, mitä ollaan tutkimassa ja miksi. Omat sitoumukset tutkimukseen ovat tärkeitä. Luotettavuuden arvioinnissa on pohdittava aineiston keruuta yksityiskohtaisesti. Pitää perustella, miten ja miksi tutkimuksen tiedonantajat valittiin. Luotettavuuden arvioinnissa on hyvä muistaa tutkimuksen kesto, aineiston analyysi ja raportointi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–141. Janhonen & Nikkonen 2003, 36.)

Tutkimuslupa-anomuksessa sitouduin käyttämään aineistoa vain tutkimustehtävän selvittämiseen. Lupasin, että tutkimukseen osallistuvien anonymiteetti säilyy. Eettisesti oli perusteltua kertoa etukäteen tiedonantajalle, mitä aihetta haastattelu koskee (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Haastattelussa saamani nauhoitukset käsittelin luottamuksellisesti. Litteroidun tekstin tyhjensin nauhurilta. Kirjoitetun tekstin tulen myös tutkimukseni valmistuttua tuhoamaan asianmukaisesti.

Olemassa olevan tiedon käyttämisessä olen joutunut paljon pohtimaan laadullisuutta. Heikkilä, Jokinen & Nurminen (2008, 104) kirjoittavat, että olemassa olevan tiedon hyödyntäminen vaatii tiedon tarpeen tunnistamista, tiedon systemaattista keräämistä, kerätyn tiedon kriittistä arviointia ja tiedon soveltamista tarkoituksenmukaisesti. Tuomi & Sarajärven (2009, 85) mukaan yleisin kysymys on, kuinka suuri pitää olla kerätty aineisto, jotta tutkimus olisi tieteellinen, edustava ja yleistettävissä. Heidän mukaansa laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että haastateltavat henkilöt tietävät tutkittavasta asiasta mahdollisimman paljon.

Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkimus pitää olla suunniteltu, toteutettu ja raportoitu yksityiskohtaisesti. Muiden tutkijoiden osuuden vähättely, puutteellinen viittaaminen aikaisempiin tutkimuksiin ja harhaanjohtava raportointi ovat vastoin hyvää tieteellistä käytäntöä. Vastuu rehellisyydestä ja vilpittömyydestä kuuluu itse tutkijalle, mutta myös esimerkiksi opettajalle. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132,133.)

Kymenlaakson ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaan luotettavuutta lisää käytettyjen tietolähteiden esittäminen. Teoriaosan luotettavuuteen vaikuttaa riittävän kattava aineisto. Kriittinen pitää olla lähteiden käytössä. Ohjeen mukaan tietoverkkoista saatui-

hin tietoihin pitää suhtautua kriittisesti, koska aineisto voi olla tieteellisesti epäpätevää. Yleisen ohjeen mukaan aineisto ei saisi olla yli kymmenen vuotta vanhempaa.

Tekstin luotettavuuteen kuuluu rakenteen tarkistaminen. Johdannossa tulee selkeästi esille työn tarkoitus ja näkökulma. Peruslinjat ovat oikein ja tavoitteiden mukaiset. Asioiden kehittäminen tapahtuu johdonmukaisesti. Teorian eri osat tekevät tasapainoisen kokonaisuuden. Kaikki luvut ja otsikot ovat tarpeellisia ja oikealla paikalla. Aloituksen ja lopetuksen pitää olla kiinteä kokonaisuus. Eri näkökulmien perustelu ja päättely on riittävää ja täsmällistä. Kuvioden taulukoiden paikat ovat oikein ja ne ovat tarpeelliset. Kirjallisuuteen viittaaminen on luotettavaa ja luontevaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 47–48.)

Aineisto pitää ensin tarkistaa kokonaisuutena. Litteroitu teksti luetaan tarkoin ja myös kaikki muu dokumentoitu teksti (Anttila 2005, 377). Tutkijan pitää tehdä kattava selostus aineiston kokoamisesta ja analysoinnista. Tulosten pitää olla selkeitä ja ymmärrettäviä. Tekeminen pitää selittää yksityiskohtaisesti. Tärkeää on antaa niin paljon tietoa, että lukijat voivat arvioida tutkimuksen tuloksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–141.) Tieteellisen tiedon piirteitä on yleisyys, julkisuus ja tietoinen pyrkimys luotettavuuteen (Heikkilä ym. 2008, 105). Yhteys aineiston ja tutkimuksen välillä on yksi luotettavuuden kriteeri (Janhonen & Mikkonen 2003, 36). Keskeinen luotettavuuden osa-alue on itse tutkimusraportti. Pitää selvittää, miten ja millaisten oletusten mukaan aineistoa on tutkimusten eri osassa kerätty. (Aaltola & Valli 2001, 81.)

Tutkimusosan luotettavuutta vähentää haastateltavien tietämättömyys kysyttävistä asioista. Seurakunnan työntekijöillä oli vahva tietämys seurakunnan kriisityöhön liittyvistä asioista. Olisin voinut valita haastateltaviksi vain seurakunnan työntekijöitä. Eri-lainen tietämys asioista nosti esille tarpeen vertailla seurakunnan työntekijöiden, luottamushenkilöiden ja vapaaehtoisten kokemusta seurakunnan kriisityöskentelystä ja yhteistyöstä muiden viranomaistahojen kanssa. Haastattelu vaiheessa tuli myös esille, että yksi vapaaehtoistyöskentelijä sai palkkaa työskentelystään seurakunnalla. Tutkimuksessani kuitenkin erittelin hänet vapaaehtoistyöskentelijäksi, jonka piirissä hän toimii seurakunnassa.

Haastattelijan kokemattomuus haastattelijana on yksi tutkimusosan luotettavuutta vähentävä tekijä. Itse haastattelutilanteet koin miellyttäväksi. Joidenkin haastateltavien kiireellinen aikataulu loi omia vaatimuksia haastattelutilanteeseen. Haastattelun laa-

dullisuuden vaikuttaa myös itse haastattelupaikka. Tein haastattelut sovituissa paikoissa. Neljä haastattelua suoritin haastateltujen työpaikalla, yhden seurakunnan vapaaehtoisten toimitilassa ja yhden kahviossa. Kahviossa suoritettua haastattelua häiritseä jonkin verran taustamelu. Mikäli olisin tehnyt toistavia kysymyksiä enemmän, olisin luultavasti saanut laadullisemman tuloksen. Monista vastauksista olisi täten tullut kattavampia.

8 TUTKIMUKSEN EETTISYYS

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 125–126) kirjoittavat Haaparannan ja Niiniluodon (1991) esittämistä viidestä tieteen etiikan peruskysymyksestä. Ensimmäinen kysymys haluaa tietää, millainen on hyvä tutkimus. Kyseenalaiseksi asetetaan, onko tiedonjano hyväksyttävää kaikissa asioissa. Pitää tiedostaa, miten tutkimusaiheet valitaan. Millaisia tutkimustuloksia saa tavoitella ja millaisia keinoja saa käyttää?

Tutkimusaiheen valinta on jo eettinen kysymys. Pitää miettiä kenen ehdoilla aihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. Kaikissa osavaiheissa pitää välttää epärehellisyttä. Toisten tekstin plagiointi on kielletty. Jos tekstiä lainataan suoraan, pitää lainaus osoittaa asianmukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2006, 26–28.)

Tärkeitä eettisiä kysymyksiä ovat tiedonantajien vapaaehtoisuus, henkilöllisyyden suojaaminen ja luottamuksellisuus. Tutkija ei millään tavalla saa vahingoittaa tiedonantajaa. On tärkeä pohtia, mikä on tutkijan rooli suhteessa tiedonantajiin. (Janhonen & Nikkonen 2003, 39.) Kaikessa ihmiseen kohdistuvassa tutkimustyössä pitää täyttää humanin ja kunnioittavan kohtelun näkökulmat (Hirsjärvi 2006, 27). Myös itselleen tutkijan pitää olla rehellinen. Tutkijan pitää mahdollisimman avoimesti hakea suhdetta tutkimuksen kanssa ja olla selvillä omista toiveistaan, intresseistään ja peloistaan. Jokaisen tutkimuksen osassa pitäisi tutkijan miettiä, kuka on ja missä on. (Anttila 2005, 506.)

9 TUTKIMUSTULOKSIA KOUVOLAN SEURAKUNNAN VALMIUDESTA VÄESTÖÄ KOHTAAVASSA KRIISISSÄ

Tutkimustulokset esitetään tutkimusongelmien ja teemakysymysten mukaan. Näin voidaan asiat esittää johdonmukaisesti. Teemat ovat seurakunnan toiminta kriisityössä, kartoitus eri viranomaistahoista, yhteistyö eri viranomaisten kanssa ja kriisityön eri toimintatavat seurakunnassa. Tuloksissa vertailen työntekijöiden, vapaaehtoisten ja luottamushenkilöiden eroavaisuutta. Eri toimijoiden vertailu ei ollut alun perin tutkimustehtävänä, mutta huomioidessani erilaisuudet näiden välillä koin sen mielekkäänä tulosten perusteella. Tutkimustulokset esitän taulukon muodossa, jossa erittelen ydinkategoriat, pääkategoriat ja alakategoriat (taulukko 1, 2 ja 3).

9.1 Seurakunnan toiminta kriisityössä

Seurakunnan kriisityöskentelyssä saadaan ohjeita hyvin erinäisiltä tahoilta. Puolet haastatelluista kertoi ohjeiden tulevan ylempältä taholta eli kirkkolaista ja valtakunnallisilta tahoilta. Kaksi toi esille kirkkovaltuuston, jossa hyväksytään ohjeet oikeanlaisesta kriisitilanteiden toiminnasta. Yksi toi esille kirkon perheasiatoimiston, mistä tulee ohjeet valtakunnallisen palvelevan puhelimen toimintaan. Seurakunnan työntekijä toi esille oman vastuun ja itsenäisen työskentelyn.

”työhän on hyvin itsenäistä, että välttämättä et saa mistään sen hetkisiä ohjeita, vaan ne pitää itse osata ja päätellä. Ihan niin kuin johtosäännöt ja koulutuksen mukana tullut tämä kaikki tieto ja muu tällanen on niin kuin sellaista ohjeistusta”

”tietysti meillä on säännöt, on olemassa kirkkovaltuuston ohjeet kriisitilanteissa, kirkkolaki jo määrittelee sen”

Pääsääntöisesti asiakkaat ohjautuvat palveluihin itse. Vain yksi vastaaja kertoi kriisityön asiakkaiden tulevan sosiaali- ja terveystoimen kautta. Lähes kaikki (5) vastasivat, että kriisityön palvelua saa seurakunnalta heti. Taloudellista apua on mahdollista saada muutaman päivän sisällä. Esimerkiksi palvelevan netin kautta apua luvataan viiden vuorokauden sisällä. Seurakunnan päivystävällä papilla on velvollisuus pitää puhelinta auki koko päivystysajan.

”ite ne hakeutuu, ovat nähneet palvelevan puhelimen numeron netistä tai lehdistä”

”jos poliisi soittaa ja tarvitsee tukea surun viestin viemiseen, lähdetään vaikka keskellä yötä”

”ei meillä sellaisia jonoja ole kuin kaupungin sosiaalipuolella”

”me ollaan ainoa sellainen 24 tuntia”

Seurakunnan apua tarvitaan hyvin moninaisissa ongelmissa. Yksi haastateltu toi esille, että on tärkeä määritellä, mikä on kriisi, ja että miten ihmiset kokevat kriisin hyvin eri lailla. Seurakunnan työntekijät näkivät yhä kasvavana kriisinä taloudellisen ahdingon. Moni kriisi asiakas nähtiin moniongelmaisena. Asiakkaiden kriiseinä tuotiin esille sairaudet, päihdeongelmat, ihmissuhde ongelmat, omaisen kuolema ja työttömyys. Suurempina kriiseinä nähtiin erilaiset onnettomuudet. Seurakunnan toimihenkilöillä ei ollut yksittäistä tietoa asiakkaiden kriisin luonteista.

”voi olla taloudellista hankaluutta, sitten jotain erilaisia sairauksia, fyysisiä ja psyykkisiä”

”pitää miettiä tätä aineellista tarvetta, että riittääkö ruoka huomenna”

Neljällä haastateltavalla oli henkilökohtaisia kokemuksia kriisityöskentelyssä. Seurakunnan luottamushenkilöillä ei ollut omia kokemuksia kriisityöskentelystä. Toinen luottamushenkilö toi esille halunsa auttaa tarvittaessa kriisitilanteissa. Palvelevan puhelimen toiminta nähtiin muuttuvan mielekkäämmäksi, kun on siirrytty valtakunnalliseen verkkoon. Aikaisemmin kun puhelut tulivat Kymenlaakson sisältä, oli enemmän toistuvaissoittajia. Seurakunnan työntekijät kokivat kriisityön toimivat kohtuullisesti. Esiin tuli myös sellainen tilanne, että seurakunnan työntekijä toteaa nopeasti, ettei hän voi tai osaa auttaa ja ohjaa toiselle taholle.

”saattaa olla niin sekavassa tilanteessa, että mietitään mihin suuntaan tästä lähdetään”

”kyllä se toimii, kun ajatellaan, että viime vuonna puhelut lisääntyivät 30 prosenttia”

Seurakunnan kriisityöskentelyssä nähtiin moninaisia vaikeuksia. Puolet vastaajista toi esille työn nopeuden ja henkisen kuormittavuuden. Puhelinpäivystäjien vuorot myöhään illalla nähtiin hyvin uuvuttavina. Puhelin soi taukoamatta. Käytännön ohjeena väsymisen estämiseksi on annettu päivystäjän kirjautumisen pois äly-verkosta ja tauon pitämisen. Päivystävässä puhelimessa pidetään yllä säännöllistä koulutusta ja työohjausta.

Seurakunnan työntekijät toivat esille kuormittavuusasiat. Haastatteluissa tuli esille, että seurakunnan työntekijöillä ei ole niin sanottua työaika, joka osaltaan lisää kuormittavuutta. Seurakunnan puolelta tuotiin esille jatkuva kouluttautuminen kriisiryhmän mukana. Koulutusmyönteisyys koettiin hyväksi. Yksi työntekijä toi tarpeen sosiaalipäivystyksen yhteistyön kytkemisen. Siltä osalta suunnittelut ovat meneillään. Ongelmana nähtiin muiden avun saaminen virka-ajan ulkopuolella ja aineellisen tarpeen riittäminen. Yhtenä näkökulma jaksamiseen nähtiin, että seurakunnat tekisivät keskenään enemmän yhteistyötä.

”tietyt tilanteet ovat älyttömän vaikeita, on siedettävä omaa avuttomuutta ja sijaistraumatisoituminen”

”aina kehotan päivystäjiä pitämään huolta siitä omasta hyvinvoinnista”

Puolet vastaajista osasi vastata, minkälaista palautetta avun saajilta on tullut. Nämä joille oli annettu palautetta, olivat itse mukana kriisityöskentelyssä. Koettiin, että palautetta tulee yleisesti vähän. Seurakunnan työntekijän mukaan, kun kriisissä olevan henkilön voimat ovat lopussa, ei odoteta edes palautetta. Se että ihmiset hakeutuvat kirkon avun piiriin, koettiin hyvänä palautteena. Kirkon tarpeellisuus nähtiin myös avun tarvitsijoiden kasvuna. Seurakunnan työntekijä toi esille poliisilta saadun hyvän palautteen.

”poliisi sanoi, että papin apu oli ensiarvoisen tärkeää, piti huolta omasta silloin aamuyöstä”

Taulukko 1. Kouvolan seurakunnan toiminta kriisitilanteissa

Ydinkategoriat	Pääkategoriat	Alakategoriat
Seurakunnan toiminta kriisitilanteissa	Kriisitilanteissa ohjeiden saaminen	<ul style="list-style-type: none"> ● itsenäisesti ● kirkkolaki ● esimies ● valtakunnalliset ohjeet ● kirkon perheasiaintoimisto
	Asiakkaiden ohjautuminen kriisitilanteissa palveluihin	<ul style="list-style-type: none"> ● itse ● viranomaistahojen kautta, sosiaali- ja terveystoimi
	Avun saannin nopeus kriisityössä	<ul style="list-style-type: none"> ● heti ● taloudellinen apu muutaman päivän päästä ● palveleva netti vastaa viiden vuorokauden sisällä
	Syyt kriisityön avun tarpeelle	<ul style="list-style-type: none"> ● aineellinen tarve ● sairaudet ● päihdeongelma ● ihmissuhde ongelma ● onnettomuus ● omaisen kuolema ● työttömyys
	Henkilökohtaiset kokemukset kriisityöstä	<ul style="list-style-type: none"> ● toiminut kohtuudella ● muuttunut mielekkääksi ● hyvin toimii ● tarve lisääntynyt 30 % ● päivystävä pappi parantanut toimitusta ● palveleva puhelin tunnetaan
	Kriisitilanteiden vaikeudet	<ul style="list-style-type: none"> ● nopeus tilanteissa ● kuormittavuus tekijät ● avun antajien uupuminen ● aineellisen avun riittäminen ● tiedon kulun vaikeudet ● oikeanlainen vastuun jakaminen ● ennakkoluulot ● työtä on liikaa
	Vaikeuksien välttäminen kriisitilanteissa	<ul style="list-style-type: none"> ● rajaaminen ● koulutus ● työnohjaus ● yhteistyö seurakuntien kesken
	Palautteen saaminen kriisityössä	<ul style="list-style-type: none"> ● pääsääntöisesti positiivista ● positiivinen palaute poliisilta
	Kriisitilanteissa yhteydenottaminen viranomaisiin	<ul style="list-style-type: none"> ● henkilökohtaisesti puhelimitse tai sähköpostilla ● asiakkaan luvalla

9.2 Kartoitus eri viranomaistahoista seurakunnan työskentelyssä

Erilaisia viranomaistahoja vastauksissa tuli esille seitsemäntoista tahoja, joista on seuraavaksi luettelo.

- terveyskeskus
- sosiaalitoimi
- aluehälytyskeskus
- poliisi
- puolustusvoimat
- terveystoimen kaikki pisteet
- koulut
- A-klinikka
- ensiapu
- päiväkodit
- kolmassektori
- yksityiset puolet
- palokunta
- sosiaalitoimen poliisipäivystys
- SPR
- toiset seurakunnat
- terveydenhuollon oppilaitos

Viisi vastasi yhteistyötahoksi terveyskeskuksen ja sosiaalitoimen. Neljä vastasi yhteistyötahoksi poliisin sekä aluehälytyskeskukset. Puolet koki seurakunnan tekevän kriisi-työssä yhteistyötä puolustusvoimien sekä kaikkien terveystoimen pisteiden kanssa.

Jonkin verran eroavaisuutta oli työntekijöiden, vapaaehtoisten ja luottamushenkilöiden vastauksissa. Työntekijät löysivät enemmän eri yhteistyötahoja kuin vapaaehtoiset ja luottamushenkilöt.

”palokunta ehkä vähemmän, se on sellaisten henkilökohtaisten kontaktien varassa”

”sosiaalipuolen kanssa diakonia tekee yhteistyöt koko ajan”

”totta kai muiden seurakuntien kanssa, jos on kysymys isommasta onnettomuudesta”

Seurakunnan vapaaehtoiset työntekijät tekevät yhteistyötä eri viranomaistahojen kanssa erittäin harvoin. Toinen vapaaehtoisesta työntekijästä teki yhteistyötä muutaman kerran vuodessa ja toinen muutaman kerran kymmenen vuoden aikana. Seurakunnan luottamushenkilöt eivät osanneet vastata, kuinka usein yhteistyötä tehdään. Seurakun-

nan työntekijöille yhteistyö on viikoittaista. Toisaalta vastauksissa tuli esille, että yhteistyön tarve on hyvin vaihtelevaa ja tapauskohtaista.

Kysyttäessä, miten viranomaistahoon otetaan yhteyttä, eivät luottamushenkilöt osanneet vastata. Vapaaehtoisilla oli kokemusta palvelevasta puhelimesta, missä luonnollisesti yhteyttä otetaan asiakkaan luvalla puhelimitse. Esimerkiksi, jos puhelussa tulee esille, että soittaja on hengenvaarassa, voidaan toisella puhelimella olla yhteydessä poliisiin tai hätäkeskukseen. Seurakunnan työntekijät ottavat henkilökohtaisesti yhteyttä viranomaistahoon puhelimella tai sähköpostitse.

”me oltiin sitten sairaalaan yhteydessä, pystyttiin sillä tavalla enemmän auttamaan ja ohjaamaan”

”on sellasesta ihmisestä kyse, ettei ole hätäkeskuksen avun tarpeessa, yrittää sitten yhdistää tännepäin, että voitko kuunnella tätä ihmistä”

Taulukko 2. Kriisityön viranomaistahot

Ydinkategoriat	Pääkategoriat	Alakategoriat
Kriisityön viranomaistahot	Yhteistyön eri osapuolet	<ul style="list-style-type: none"> ● poliisi ● terveyskeskus ● ensiapu ● terveystoimi kaikki pisteet ● koulut ● sosiaalitoimi ● päiväkodit ● A-klinikka ● kolmassektori ● yksityiset tahot ● palokunta ● aluehälytyskeskus ● sosiaalitoimen poliisipäivystys ● SPR ● puolustusvoimat ● muut seurakunnat ● terveydenhuollon oppilaitokset
	Yhteistyön määrä kriisityössä	<ul style="list-style-type: none"> ● muutaman kerran vuodessa ● sosiaalitoimi viikoittain ● muutaman kerran kymmenessä ● kymmenessä vuodessa ● tapauskohtainen

9.3 Yhteistyö eri viranomaistahojen kanssa seurakunnassa

Työntekijöillä ja vastuuhenkilöillä kriisityön kehittämisen tarpeissa tuli esille uuden Kouvolan tuomat haasteet. Kehittämisen tarvetta nähtiin oman paikkansa löytymisestä verkostossa ja uudessa kaupungissa. Kaivattiin selkeyttämistä jokaisen vastuualueelta. Luottamushenkilö toi esille tarpeen kirjallisten suunnitelmien päivittämisen. Tärkeänä nähtiin myös, että tunnetaan henkilöt, jotka vastaavat kriisityöstä. Puutteita nähtiin välittömän shokkivaiheen hoidossa ja siitä, miten saadaan tarvittavat ihmiset mukaan. Kaksi haastateltavan oli sitä mieltä, ettei kehittämisen tarvetta ole. Tiedottamisen kehittämisen tarpeen toi esille yksi haastateltava vapaaehtoistyöntekijä. Hän toi esille myös tarpeen harjoituksista, miten toimia, jos jokin isompi onnettomuus tapahtuu. Yksi työntekijä kertoi, että yhteistyötä luonnollisesti kehitetään koko ajan ja toinen toi esille resurssien vähäisyyden kehittämisen tarpeisiin.

”koko ajan halutaan sitä kehittää ja ajatella sitä oman strategian kautta”

”terävöittämistä ja selkeyttämistä on paljon”

”tuntuu, ettei resursseja ole ihmeellisempiin yhteistyökuvioihin”

”ja että tunnetaan ne henkilöt sitten”

”mistä niitä ihmisiä revitään ja järjestetään”

Vain kaksi haastateltavista toi esille asioita, miten seurakunta voisi kehittää omaa toimintaansa, että yhteistyö toimisi paremmin. Kumpikin vastaajista oli seurakunnan työntekijä. Toinen toi esille avoimuuden tärkeyden. Kun kriisityöstä on kyse, ei voida takertua salassapitovelvollisuuden liiaksi. Haastateltava näki, että tässä on kehitytty. Ei enää niin paljon mennä tietyn roolin taakse, vaan ymmärretään, että ihmisen auttaminen on tärkeintä. Liian tiukkojen salassapitovelvollisuuksien taakse on vähemmän nykyään paettu. Toinen työntekijä toi kehittämisen tarpeeseen seurakunnan aktiivisuuden. Ei aina odoteta, että kysytään apua. Seurakunta voi olla aktiivinen ja kysellä muilta viranomaistahoilta, tarvitsevatko he seurakunnan apua.

”Tsunami onnettomuudessa me otettiin yhteyttä matkatoimistoon”

”pitää olla itsekin aktiivinen ja kuulostella”

Yhteistyö nähtiin luonnollisesti tärkeänä. Seurakunnan työntekijä koki, ettei omana sektorina ”sooloilu” toimi. Nähtiin, että mitä enemmän tehdään yhteistyötä, sen paremmin uskalletaan uudelleen ottaa yhteyttä. Vastaaja koki, että yhteistyö muiden viranomaistahojen kanssa on tulevaisuuden visio. Terveyskeskuksen kriisityöryhmässä seurakunnan rooli on tärkeää nyt ja tulevaisuudessa. Konkreettisesti kukaan vastaajista ei osannut eritellä minkä yhteistyötahon kanssa pitäisi kehittää yhteistyötä. Seurakunnan työntekijä toi esille, että yhteistyötä on niin paljon, mitä seurakunta voi tässä vaiheessa tehdä.

Viranomaistahojen kanssa tehtävää yhteistyötä seurataan erittäin vähän. Kriisityöhön liittyvät debriefing-istunnot raportoidaan terveyskeskuksen vastuulle olevalle kriisityöryhmälle. Seurakunnalla ei ole varsinaista seurantaa viranomaistahojen kanssa tehdystä yhteistyöstä. Tarpeen mukaan pidetään kritiikkipalavereita. Vain yksi seurakunnan työntekijä vastasi viranomaisten kesken toimivasta tiedottamisesta. Tiedottamisessa hän koki aina olevan kehittämisen tarvetta.

Yhteistä koulutusta muiden viranomaisten kanssa on jonkin verran. Palvelevan puhe-
limen päivystäjien koulutuksissa on mukana myös muita viranomaistahoja. Terveyskeskuksen kriisityön koulutuksessa on osallistujia monista viranomaisverkostoista. Seurakunnalla on tapahtumia ja kokouksia, joissa on koulutuksia eri viranomaistahojen kanssa. Uusimpana on Vuoroveto-projekti, jossa koordinoidaan virallisten tahojen ja vapaaehtoisten kriisityön osaamista.

Taulukko 3. Seurakunnan toiminta viranomaisten kanssa

Ydinkategoriat	Pääkategoriat	Alakategoriat
Seurakunnan toiminta viranomaisten kanssa	Yhteistyön kehittäminen kriisityöskentelyssä	<ul style="list-style-type: none"> • kirjalliset dokumentit ajan tasalle • toisten parempi tunnettavuus • välittömän shokkivaiheen hoito jäsentymätön • tiedottamisen kehittäminen • yhteiset harjoitukset
	Seurakunnan oman toiminnan kehittäminen	<ul style="list-style-type: none"> • salassapito asioiden järjeistäminen • ei odoteta, vaan tarjotaan itse apua
	Yhteistyön tärkeys kriisityössä	<ul style="list-style-type: none"> • avoimuus • itsestään selvä asia • yksin ei voi toimia • tulevaisuuden visio
	Tarpeet yhteistyön kehittämiselle	<ul style="list-style-type: none"> • on niin paljon, kun pystytään tekemään • ei ole tarvetta
	Yhteistyön seuraaminen kriisityössä	<ul style="list-style-type: none"> • kritiikkipalaveri • debriefing istuntojen raportointi terveyskeskukselle
	Tiedottaminen viranomaistahojen kesken	<ul style="list-style-type: none"> • vaatii kehittämistä
	Koulutus muiden kanssa	<ul style="list-style-type: none"> • terveyskeskuksen kriisityökoulutus • kokoukset • koulutukset (Palveleva Puhelin)

9.4 Kriisityön eri toimintatavat seurakunnassa

Erilaisia kriisityön toimintatapoja haastateltavat löysivät yhteensä 15 erilaista. Joista seuraavaksi luettelo:

- diakoniatyö
- palveleva puhelin
- keskustelu
- rukoilu
- sairaalasielunhoito
- ohjaus muille viranomaistahoille
- päivystävä pappi
- ihminen ihmiselle olemista
- kuuntelu
- debriefing
- taloudellinen tuki

- kotikäynnit
- väliaikainen majoitus
- muistohetkien järjestäminen
- perheasiakeskus

Luetteloon olen laittanut kaikki yksilöidytkin auttamisen toimintatavat. Jos haastateltava on erikseen maininnut kuuntelemisen auttamiseksi, vaikka palveleva puhelimen toiminta siihen keskittyy, olen listannut sen erikseen. Seurakunnan työntekijät löysivät huomattavasti enemmän toimintatapoja kuin luottamushenkilöt ja vapaaehtoiset työntekijät. Puolet haastateltavista mainitsi auttamismuodoiksi diakoniatyön, palvelevan puhelimen, rukouksen ja kuuntelun.

”ihminen on se, mitä siihen voisi ekaksi tarjota”

”on sitä keskustelua ja sen eteenpäin viemistä, mistä apua saadaan”

”ei ole tarkoituskaan olla, että joku kirkko tai pappi ohjaa siellä tilannetta, vaan on tukena siinä tilanteessa”

10 POHDINTA

Seurakunnan toiminta kriisitilanteissa koettiin hyväksi. Avun saanti seurakunnalta oli nopeaa. Useassa vastauksessa korostui, että seurakunta oli läpi vuorokauden toimiva viranomaistaho. Honkaselän ja Mattilan (2009) tutkimuksessa tuli esille, että välitöntä ensiapua sai parhaiten seurakunnan papeilta. Asiakkaat ohjautuvat pääsääntöisesti itse seurakunnan palveluihin. Ainoastaan yksi vastaaja kertoi asiakkaiden ohjautuvan sosi-aali- ja terveystoimen kautta. Myös palvelevalla puhelimella on mahdollisuus nopeaan yhteistyöhön kahdella erillisellä puhelimella. Palvelevan puhelimen tiedot ovat hyvin tiedossa muilla viranomaistahoilla. Seurakunnan laajaa kriisityön toimintaa pitäisi vielä enemmän tiedottaa muille viranomaistahoille.

Kriisitilanteiden moninaisuus tuo omat vaikeudet seurakunnan kriisityöskentelyyn. Hyvin moni kriisitilanteen asiakas on moniongelmainen. Aineellisen avun tarve on lisääntynyt seurakunnan avun tarvitsijoissa. Hyvänä asiana on, että seurakunta voi tarvittaessa antaa aineellistakin apua muutaman päivän sisällä. Aineellisen avun rahalli-

nen tarve on lisääntynyt vuosittain. Tässä tarvittaisiin luottamushenkilöstön apua, joiden puolelta tulee rahallisten apujen päätökset.

Haastateltavien henkilökohtaiset kokemukset olivat pääsääntöisesti melko hyvät. Lisääntyneen tarpeen ajateltiin johtuvan osittain hyvin organisoidusta kriisityöskentelystä. Vaikeuksia kuitenkin löydettiin omasta kriisityöskentelystä. Kriisitilanteet tulevat nopeasti ja aiheuttavat ongelmia työntekijöille. Kuormittavuustekijät ovat suuret ja riskinä on työntekijöiden uupuminen. Yksi vaikeus on ollut myös avun saajien ennakkoluulot. Edelleen moni avun saaja ajattelee seurakunnan avun vain hengellisenä. Kuormittavuustekijät koettiin seurakunnan työntekijöillä ja seurakunnan vapaaehtoisilla raskaina. Esille tuli myös tietynlainen työn kasautuminen ja taito priorisoida asioita. Pyrkimyksenä seurakunnalla on toimia nopeasti. Haastatellut kokivat avuttomuutta ja sijaistraumatisoitumista eli myötätuntouupumista. Palaute avun saajilta on ollut hyvää. Rättyän (2009) tutkimuksen mukaan tärkeäksi nähtiin diakoniatyön resurssit ja työyhteisön tuki. Kouvolan seurakunnan hyvän kriisityöskentelyn pohjana näkisin myös tarvittavan henkilöstön ja koko seurakunnan yhteisön tuen. Täten voitaisiin auttaa kriisityössä työskentelevien omaa jaksamista.

Koulutusmyönteisyys tuli esille monessa vastauksessa. Koulutusta on ilmeisesti niin paljon, ettei kaikkeen voi osallistua. Kaupungilla on tarjota erilaisia projekteja, joissa seurakunta on monessa mukana. Yksi uusimmista projekteista on Vuoroveto-projekti (2010–2013), jossa kokonaisvastuu on Kouvolan Mielenterveysseuralla. Projektin yksi päätavoite on luoda malli kriisiavun tarjontaan. Joka on koettu olevan hajanaisesti koordinoitua ja riittämätöntä. Yhteistyötahoina projektissa on Kouvolan kaupunki, Kymenlaakson sairaanhoitopiiri, A-klinikka, Kouvolan seurakuntayhtymä, PR, Seiskan sovittelijat, poliisi, Pohjois-Kymenlaakson Mielenterveysyhdistys Pohjatuuli, muut potilasjärjestöt ja Kouvolan vammaisjärjestöjen yhdistys. Tässäkin projektissa on vahvasti huomioitu viranomaistahojen yhteistyön tärkeys ja vahvuus.

Kehittämistarpeissa tuli esille uuden Kouvolan rooli. Kouvolan seurakunnan valmiussuunnitelman päivittäminen on kesken. Tarpeellisenä koettiin vastuuhenkilöiden tunteminen ja koko kriisityöskentelyn selkeyttäminen ja terävöittäminen. Kaivattiin myös yhteisiä harjoituksia siltä varalta, jos jotain suurta tapahtuisi. Kuitenkin puolet vastaajista koki, ettei ole tarvetta yhteistyön kehittämiseksi, joka oli mielestäni yllättävää. Vastauksissa voi kuitenkin ajatella, etteivät vastaajat tietäneet tarpeeksi seurakunnan

tekemästä kriisityöstä ja täten eivät osanneet ajatella kehittämisen tarpeita. Kouvolan Sanomissa 25.1.2010 Elimäen kirkkoherra Osmo Puhakan mukaan Kouvolan seurakunnan kasvukivut ovat selkeät. Hänen mukaansa seurakunta tarvitsee aikaa, ennen kuin henkilöstö sopeutuu uuteen tilanteeseen. Hänen mukaansa sopeutumiseen voi mennä seitsemän vuotta.

Yhteistyö eri viranomaisten kanssa koettiin luontevana osana työtä. Työntekijät kokivat, että yhteistyö on osa tulevaisuuden visiota. Ainoastaan omana organisaationa toimiminen ei riitä hyvälle kriisityölle. Nuorivuoren (2004) tutkimuksessa korostui myös yhteistyön tärkeys. Työntekijöiden vastauksissa tuli esille terveyskeskuksen ylläpitämä kriisityön johtoryhmä, johon aktiivisesti kuuluu seurakunnan edustaja. Terveyskeskuksen johtama kriisityö näkyy parhaimmillaan debriefing-istunnoilla, joissa yleensä on myös seurakunnan edustaja mukana. Terveyskeskuksessa on päivystyslista, jossa on mukana kaksi päivystäjää (Lahti 2009). Tutkimuksessani tuli esille, että välittömän shokkivaiheen hoitaminen on vielä jäsentymätöntä. Ei ollut tietoa, miten ja mistä saadaan nopeasti apua. Nuorivuori (2004) ja Stakesin (2/2006) selvityksen mukaan nähtiin samanlaisia ongelmia kriisiryhmien tavoitettavuudessa.

Kouvolan seurakunnan vahvuuksia kriisityössä on päivystävä pappi. Papin päivystyspuhelinnumero on käytössä vain viranomaisilla eli aluehälytyskeskuksessa, poliisilla ja terveyskeskuksen poliklinikalla. Päivystävällä papilla on velvollisuus pitää puhelinta auki ympäri vuorokauden. Saadessaan tukipyynnön päivystävän papin velvollisuutena on harkita, meneekö hän itse ja hoitaa asian vai ilmoittaako ja ottaa yhteyttä kyseenomaisen seurakunnan kirkkoherraan mahdollisista tukitoimista. Tukitoimi on aloitettu Kouvolassa noin viisi vuotta sitten. Järjestelmän ajatus on lähtenyt armeijasta, jossa on päivystävät upseerit, jotka on luotu juuri kriisitilanteita varten. Päivystävän papin toiminta ajatusta voisi varmasti hyödyntää myös muualle terveys- ja sosiaalipuolelle. Kouvolan Sanomat kirjoitti 17.1.2010 päivystävästä papista otsikolla ”henkisenä tukena kellon ympäri”. Haastateltu pappi kertoi, ettei puheluita ole tullut kesästä alkaen kuin muutama. Vain todellisen hädän sattuessa hätäkeskus, poliisi tai terveyskeskuksen poliklinikka ohjaavat avun tarvitsijan papin luokse. Samassa artikkelissa myös todettiin, että ihmiset ottavat herkemmin tänä päivänä yhteyttä pappiin. Voisiko olla mahdollista, etteivät viranomaiset osaa käyttää hyödykseen päivystävän papin olemassaoloa? Suuressa hädässä oleva henkilö ei välttämättä osaa pyytää papin apua.

Työntekijöiden pitäisi osata antaa papin apua tarvitsijoille, myös ennen kuin asiakas osaa tai pystyy sitä itse pyytämään.

Eri viranomaistahoja löytyi paljon. Tässäkin kysymyksessä tuli vastaan luottamushenkilöiden tietämättömyys kriisityössä. Luottamushenkilö koki, ettei ole arkipäivää, että he pohtisivat viranomaistahojen kanssa tehtävää yhteistyötä. Käytännön yhteistyö kuuluu palveluhenkilöstön tasolle. Hänen mukaansa ammattiasiat toteutetaan käytännön tasolla ja ammattilaisten käsissä. Luottamushenkilö vain valvoo, että asiat toimivat. Itse ajattelisin, kuinka tärkeää olisi myös luottamushenkilön tietää konkreettisesti seurakunnan kriisityöstä. Täten olisi mahdollisuus paremmin suunnata rahat esimerkiksi entistä kasvavaan diakoniatyöhön.

10.1 Tulosten hyödynnettävyys

Työni on tarpeellinen luettavaksi kaikille eri yhteistyötahoille. Koin tärkeäksi tutkia minkälaista kriisityö seurakunnassa on, ennen kuin kartoitin yhteistyön kattavuutta. Työni teoriaosioineen on tiivis paketti kriisityöstä seurakunnassa. Omiin uskomuksiin perustuen seurakunnan näkyvyys on usein melko huono. Tulosten perusteella voisimme paljon enemmän käyttää seurakunnan apua mahdollisissa kriisitilanteissa. Työni on hyödyllinen kaikille yhteistyötahoille.

Joulukuussa 2009 Kouvolan Sanomissa kirjoitettiin, kuinka taloudellinen taantuma on lisännyt ihmisten ahdinkoa. Artikkelin mukaan diakonian tehtävä on mennä sinne, missä hätä on suurin tai ollaan muun avun ulottumattomissa. Tärkeämpänä kuin taloudellisen avun antaminen, nähdään arjen huolten selvittäminen ja jakaminen. Usein tällainen hätä voi tulla hyvin yllättäen. Lama on lisännyt entisestään avun tarvetta. Tutkimuksella haluan osaltaan antaa kunnioitusta seurakunnalle ja sen vastuuhenkilöillä, jotka tekevät työtään kokonaisvaltaisesti.

Luottamushenkilöt ovat niitä, jotka päättävät seurakunnan uusista työpaikoista. Tutkimuksellani haluaisin antaa luottamushenkilöille tietoa seurakunnan toiminnasta. Suurin tieto syntyy yleensä olemalla itse mukana toiminnassa. Tämä asia olisi tärkeä ottaa esille tulevaisuudessa seurakunnan toiminnassa. Tutkimuksessa tuli esille luottamushenkilöiden auttamisen halu tarvittaessa. Tätä voitaisiin hyvällä suunnitelmalla käyttää enemmän hyödyksi.

Viranomaistahojen kanssa tehtävä yhteistyötä nähtiin tarpeellisena ja ensiarvoisen tärkeänä. Yleisesti ottaen nähtiin, että yhteistyötä on niin paljon, kuin nykyisillä resursseilla siihen on mahdollisuutta. Vastauksissa heijastui ajan puute. Yhteistyötä tehdään niin paljon kuin on mahdollista. Näkisin, että parempi yhteistyö voisi vapauttaa resursseja seurakunnalta. Viestittämisessä koettiin tarvetta parantamiseen. Tiedon kulun laadullisuus on varmasti monessa organisaatiossa yksi suurimpia kehittämisen kohteita. Mitä enemmän muut organisaatiot saavat tietoa seurakunnan monipuolisista auttamismuodoista, sen paremmin he osaavat ohjata asiakkaitaan ja potilaitaan seurakuntaan. Perinteisen diakoniatyön monipuoliset auttamismallit, ovat varmasti monelle terveyden- ja sosiaalipuolen työntekijöille tuntemattomia.

Suuronnettomuus harjoitus voisi auttaa monia organisaatioita. Harjoittelemalla yhteistyön toimimista ”oikeassa tilanteessa” opittaisiin mahdollisista virheistä. Terveyskeskus jossa toimii kriisityön johtoryhmä, voisi alustaa harjoitusta. Seurakunnan lisäksi esimerkiksi sosiaalipäivystys toimii ympäri vuorokauden, josta monella ei ole tietoa. Yleinen tieto toimivasta kriisityöstä antaisi kuntalaiselle turvallisen mielialan. Enemmän pitäisi yleisissä tietolähteissä kertoa kriisityön kattavuudesta.

Opinnäytetyöni hyödyn olen nähnyt omassa työssäni. Konkreettinen tietämys seurakunnan kattavasta toiminnasta on antanut eväitä psykiatrian puolen työskentelyyn. Osaan ohjata potilaita palvelevan puhelimen avun piiriin tai antaa ohjeistusta diakoniatyöstä. Teoriaosuus työssäni on tietopaketti kaikille seurakunnan toiminnasta kiinnostuneille. Haluan opinnäytetyölläni herättää kiinnostusta kriisityöhön ja sen parantamiseen kaikille seurakunnan kanssa työskenteleville. Metku-hanke hyötyy työni kartoituksesta viranomaistahojen kanssa.

10.2 Jatkotutkimuksen aiheita

Tutkimuksessani tuli esille auttajien oma jaksaminen. Kriisityön yksi onnistumisen este on auttajan väsyminen ja mahdollinen sijaistraumatisoituminen. Traumatisoituneiden kanssa tehtävä työ vaikuttaa ajan kuluessa mahdollisesti myös auttajan omaan identiteettiin ja maailmankatsomukseen. Jatkotutkimuksessa koen tärkeäksi tutkia työntekijän omaa haavoittuvuutta. Miten työntekijän jaksamiseen vaikuttavat muun työyhteisön apu ja viromaistahoilta saatu tuki? On tärkeä tutkia myös vapaaehtoisten työntekijöiden maailmankatsomusta, omaa elämänfilosofiaa, joka joutuu traumatyössä

työskentelevällä koetukselle. Tutkimuksella saataisiin tietoa, miten auttaja voi hallita omaa avuttomuutta ja pitää yllä tarvittavaa toivoa, hyvyttä ja oikeudenmukaisuutta.

Nykyinen Kouvolan seurakuntayhtymä on vuoden vanha. Sopeutuminen ja mukautuminen uuteen Kouvolan seurakuntayhtymään ovat menossa. Uuden yhtymän jälkeen seurakunnan työntekijöiden sairaus poissaolot ovat kasvaneet. Kouvolan Sanomien (25.1.2010) mukaan käytäntöjen opettelu ja uusien ohjeistuksiin mukautuminen on ottanut voimille. Tutkimuksessani tuli esille myös uusia vaatimuksia kriisityöhön. Kriisityön toimintasuunnitelmat pitää kirjoittaa ja päivittää toimivaksi. Jatkotutkimuksena voisi olla muutaman vuoden päästä, miten seurakuntayhtymä on päässyt jaloilleen muutosten jälkeen. Pitäisi tutkia, mitä hyvää ja huonoa yhtyminen toi seurakunnalle. Tutkimuksessa voisi ottaa kantaa myös tavallisen seurakuntalaisen ja hallinnon yhteistyöhön. Väestö ikääntyy, mikä osaltaan asettaa vaatimuksia seurakunnalle. Pitää tarjota seurakuntalaiselle sellaisia palveluita, mitä he tarvitsevat.

Tutkimuksessa tuli esille, kuinka vähän muut yhteistyötahot lähettivät avun tarvitsijoita seurakunnan tuen piiriin. Yhteistyötä pitäisi ehdottomasti lisätä. Tutkimuksessa tuli esille myös ajan puute kehittää yhteistyötä muiden viranomaistahojen kanssa. Itse koken, että hyvä yhteistyö auttaa kiireessä. Osataan nopeasti lähettää avun tarvitsija toiselle viranomaiselle. Jatkotutkimuksella pitäisi tutkia, miten hyvin muut viranomais-tahot tietävät seurakunnan toiminnasta. Onko yleisesti tiedossa, minkälaista apua seurakunta voi antaa väestölle yllättävissä tilanteissa ja minkälaisia toiveita muilla viranomaistahoilla on seurakunnalle.

Metku-hankkeessa selvitettäviä ydinasioita ovat henkilöstön sitoutuminen ja osaaminen ja siihen liittyvä turvallisuusjohtaminen. Hankkeen yksi ohjaavista oppaista on sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön kirjoittama Turvallisuusjohtaminen-opas vuodelta 2002. Oppaan mukaan turvallisuusjohtaminen jaetaan menetelmien ja toimintatapojen johtamiseen ja ihmisten johtamiseen. Menetelmien johtamiseen kuuluu riskien arviointi ja mittaaminen. Ihmisten johtamiseen kuuluu osaaminen, osallistuminen ja motivointi. Minkälainen turvallisuuskulttuuri on Kouvolan seurakunnalla? Tärkeää on turvallisuusjohtamisessa muistaa jatkuva turvallisuuden ja terveellisyys edistäminen työpaikalla. Ihmisten oikeanlainen johtaminen on aina tärkeä tutkimuksen aihe.

LÄHTEET

Aaltola, Juhani & Valli, Raine 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Anttila, Pirkko 2005. Ilmaisui, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. Hamina: Akatiimi Oy.

Aalto, Kirsti 2006. Poliisit ja papit tsunamityössä. Helsinki: Kirkkohallitus.

Anttila, Lauri 2007. Kirkon henkinen huolto Helsingin seurakuntayhtymässä. Järvenpää: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Esko, Martti 2006. Poliisit ja papit tsunamityössä. Helsinki: Kirkkohallitus.

Eupen, Theo 1994. Kuunnellen autat. Helsinki: Kirjapaja.

Harhajärvi, Minna, Kiikkala, Irma & Pirkkola, Sami 2007. Puolitoista vuotta tsunamin jälkeen. Aasian luonnonkatastrofin seuraamusten psykososiaalinen hoito Suomessa. Helsinki: Stakes.

Harhajärvi, Minna, Pirkkola, Sami, Hynninen, Tuula & Ekqvist, Marko 2005. Selvitys Aasian luonnonkatastrofialueelta kotiutettujen ohjautumisesta psykososiaalisiin palveluihin. Helsinki: Stakes.

Hammarlund, Claes-Otto 2004. Kriisikeskustelu – Kriisituki, stressin ja konfliktien käsittely. Pieksämäki: Rt-Print Oy.

Harju, Simo & Martikainen, Matti 2006. Suuronnettomuusopas. Helsinki: Duodecim.

Hautala, Niilo & Rantsi, Niko 2006. Poliisit ja papit tsunamityössä. Helsinki: Kirkkohallitus.

Hautaustoimilaki 6.6.2003/457.

Heikkilä, Asta, Jokinen, Pirjo & Nurmela, Tiina 2008. Tutkiva kehittäminen – Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY.

Heir, Trond & Weisaeth, Lars 2005. Back to where is happened: self-reported symptom improvement of tsunami survivors who returned to the disaster area. *Prehospital disaster Medicine* 2006/21, 29-63.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Honkaselkä, Nonna & Mattila, Marjo 2009. Välittömän henkisen ensiavun saatavuus Kouvolan seudulla – toimintamallin kehittämisen. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, Ylempi ammattikorkeakoulu, terveyden edistämisen koulutusohjelma opinnäytetyö

Hujala, Anne 2006. Suuronnettomuusopas. Helsinki: Duodecim.

Heikkilä, Asta, Jokinen Pirjo & Nurmela, Tiina 2008. Tutkiva kehittäminen – Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY.

Huovinen, Eero 2006. Poliisit ja papit tsunamityössä. Helsinki: Kirkkohallitus.

Häkkinen, Seppo 2006. Poliisit ja papit tsunamityössä. Helsinki: Kirkkohallitus.

Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja (toim.) 2003. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. 2. painos. Juva:WSOY.

Jerkku, Jenni 2005. Kirkko onnettomuudessa: Kirkon toiminta Länsi-Vantaalla kaupapakeskus Myyrmannin räjähdysten yhteydessä ja sen arviointi. Pro gradu. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Karppanen, Eetu 2004. Kirkon rooli kollektiivissa kriiseissä.

Keskusteluapua Suomen Evankelisluterilainen Kirkko 2008. Saatavissa: <http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents>. [Tulostettu 25.11.2008]

Kirkkohallitus Suomen Evankelis-luterilainen Kirkko 2008. Lausunto sisäasianministeriölle sisäisensurvallisuuden ohjelman toimeenpano suunnitelmaluonnoksesta. Saatavissa: <http://kappeli.evl.fi/KKHasha.nsf>. [Tulostettu 26.12.2008]

Kirkkolaki 1054/1993.

Kirkot ja muut uskonnolliset yhteisöt. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon suuronnettomuus- ja kriisivalmius. Saatavissa:

http://www.mil.fi/perustietoa/julkaisut/kokonaismaanpuolustus/9/9_6.html. [Tulostettu 19.1.2009]

Kouvolan kaupunki kaupunginhallitus 2007. Kuntaliitto saapuneet kirjeet. Saatavissa: <http://posti.kouvola.fi/djulkaisu/kokous/KOKOUS-870-3-Liite-1.DOC>. [Tulostettu 28.1.2009]

Korhonen, Heikki, Lukkarinen, Keijo & Marjanen, Tapani 2006. Suuronnettomuusopas. Helsinki: Duodecim.

Kumpulainen, Riitta 2006. Konginkankaan suuronnettomuus – Tapaustutkimus psykososiaalisten tukipalvelujen toimivuudesta. Helsinki: KELA.

Laaksovirta 1988. Tutkimuksen lukeminen ja tekeminen. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy.

Lahti, Eki. Haastattelu 2.12.2009. Kouvola: terveystakeskus.

Laki onnettomuuksien tutkinnasta 3.5.1985/373.

Lampinen, Anne 2006. Kun ihminen kuolee – toimintaopas surussa. Helsinki: Perhemediat Oy.

Latvala, Eila & Vanhanen-Nuutinen, Liisa 2003. Teoksessa Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä, toim. Janhonen Sirpa & Nikkonen Merja. Juva: WS Bookwell Oy.

Mattila, Kati-Pupita 2007. Arvostava kohtaaminen – arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Moisio, Miia 2003. Auttaja – onnettomuudesta osallinen. Tutkimus seurakuntien työntekijöiden selviytymisestä katastrofityössä. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Muma, Päivi 2008. Psykososiaalinen tuki ja palvelut tsunamikatastrofin kokeneille Vantaalaisille ja heidän läheisilleen. Tampere: Hoitotieteen laitos.

Nuorivuori, Marja-Terttu 2004. Selvitys psykososiaalisen tuen ja palvelujen järjestämisestä Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson kunnissa 2003. Etelä-Suomen sosiaaliterveysosaston julkaisuja 3/2004. Kouvola: Etelä-Suomen lääninhallitus.

Ojala, Jarmo 2006. Suuronnettomuusopas. Helsinki: Duodecim.

Pelastuslaki 13.6.2003/468.

Pohjolan-Pirhonen, Carita 2006. Poliisit ja papit tsunamityössä. Helsinki: Kirkkohallitus.

Pohjolan-Pirhonen, Carita 2007. Kriisityön käsikirja – käytännön opastusta kriisin kohdatessa. Helsinki: Kirjapaja.

Pohjolan-Pirhonen, Carita, Poutiainen, Kirsti & Samulin, Helena 2007. Kriisityön käsikirja – käytännön opastusta kriisin kohdatessa. Helsinki: Kirjapaja.

Poutiainen, Kirsti 2007. Kriisityön käsikirja – käytännön opastusta kriisin kohdatessa. Helsinki: Kirjapaja.

Poutiainen, Kirsti 2006. Suuronnettomuusopas. Helsinki: Duodecim.

Rannakari-Norjanen, Suvimarja 2005. Tuhon aalto – suomalaisia Thaimaan tsunami-alueella Helsinki: Tammi.

Reiman, Teemu & Oedewald, Pia 2008. Turvallisuuskriittiset organisaatiot – onnettomuudet, kulttuuri ja johtaminen. Helsinki: Edita.

Ruishalme, Outi & Saaristo, Liisa 2007. Elämä satuttaa – kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Tammi.

Rättyä, Lea 2009. Diakoniatyö yksilöllisenä ja yhteisöllisenä auttamisena yhteiskunnallisessa muutoksessa. Kuopio: Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, hoitotiede.

Saari, Salli, Kantanen, Irja, Kämäräinen, Leena, Parviainen, Kaisa, Valoaho, Sari & Yli-Pirilä Pia toim. 2009. Hädän keskellä – psyykkisen ensiavun opas. Helsinki: Duodecim.

Samulin, Helena 2007. Kriisityön käsikirja – Käytännön opetusta kriisin kohdatessa. Helsinki: Kirjapaja.

Sillanpää, Jouko 2006. Suuronnettomuusopas. Helsinki: Duodecim.

Ohje väestön evakuoitien suunnittelusta ja toimeenpanosta. Sisäasianministeriö Pelastusosasto 14.11.2003. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/data/normit/24741-evakuointiohje.pdf>. [Tulostettu 19.1.2009]

Turvallinen elämä jokaiselle, sisäisen turvallisuuden ohjelma. Sisäasianministeriön julkaisuja 16/2008. Helsinki: Sisäasianministeriö.

Sosiaalitoimen valmiussuunnitelmaopas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:12. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Turvallisuusjohtaminen. Sosiaali- ja terveysministeriö työsuojeluoppaita ja -ohjeita 35/2002. Tampere: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Onnettomuuden tapahduttua, suruhartauden toteuttaminen. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2004:1. Helsinki: Kirkkohallitus.

Hynninen, Tuula & Upanne, Maila 2006. Akuutti kriisityö kunnissa – nykytila ja kehittämishaasteet. Stakes raportteja 2/2006. Helsinki: Stakes.

Sundsten Ulf 1997. Sielunhoidon käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Söder, Jouko & Ekman, Simo 2006. Suuronnettomuusopas. Helsinki: Duodecim.

Syrjälä, Leena, Ahonen, Sirkka, Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Thienkrua, W., Cardozo, B, Chakkraband, M, Guadamuz, T, Pengjuntr, W, Tantipiwatanaskul, P., Sakornsatian, S., Ekassawin, S., Panyayong, B., Varangrat, A., Tappero, J., Schreiber, M. & Grieensven, F. 2005. Symptoms of posttraumatic stress disorder and depression among children in tsunami-affected areas in southern Thailand. JAMA 2006/296, 537-548.

Tukeva, Pekka 2007. Kriisityön käsikirja – käytännön opastusta kriisin kohdatessa. Helsinki: Kirjapaja.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hyvinvointi seurakuntatyössä. Työturvallisuuskeskus 2002. Jyväskylä: Työturvallisuuskeskus.

Valmiuslaki 22.7.1991/1080.

Virve – Wikipedia. Saatavissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/VIRVE>. [Tulostettu 8.2.2009]

TAULUKKO AIKAISEMMISTA TUTKIMUKSISTA

Kuka Missä Milloin	Tarkoitus	Kohderyhmä Otanta Tiedonkeruumenetelmä	Tutkimus- tulokset
<p>Tuomi-Nikula A., Sohlman B. & Hynninen T. Stakes aiheita 14/2005. Kriisityö kunnissa Kaakkois-Aasian luonnonkatastrofin jälkeen.</p>	<p>Selvittää psykososiaalisen kriisityön tilannetta Kaakkois-Aasian luonnononnettomuuden jälkeen kunnissa</p>	<p>Kohderyhmänä olivat erityisesti kunnat, joiden asukkaita oli mukana evakuoitilentojen 2600 suomalaisten joukossa. Kysely tapahtui internetkyselynä Stakesin sivuilla. Tutkimus tehtiin seitsemällä kysymyksellä kriisityön tarjontaa, saatavuutta ja kuntien tarpeita uhrien tukemiseksi. Vastaus saatiin 264 kunnasta (vastausprosentti 66).</p>	<p>Määrälliset sekä osaamisresurssit arvioi normaalitilanteessa riittäviksi neljä viidestä kunnasta. 90 % kunnista on järjestänyt kriisityön jollain lailla. Kaakkois- Aasian katastrofin jälkeisen psykologisen kriisiavun ja jatkohoidon toteutumisen arvioi riittäväksi 80 % kunnista. Tilanne muuttui täysin, kun asiaa tarkasteltiin evakuoituista käsin, joista 900 arvioi kunnan jatkohoidon riittämättömäksi.</p>
<p>Hynninen T. & Upanne M. Stakes raportteja 2/2006. Akuutti kriisityö kunnissa – Nykytila ja kehittämishaasteet.</p>	<p>Selvittää akuutin kriisityön tilannetta kunnissa. Löytää kuntien kehittämishaasteita kriisityön toteuttamiseen.</p>	<p>Selvitys koski koko maata. Kyselyt lähetettiin hallinnolliselle tasolle, peruspalvelu-, sosiaali- ja terveyslautakunnille. Ensimmäinen kysely toteutettiin postikyselynä vuonna 2002 (vastausprosentti 85). Toinen kysely suoritettiin vuonna 2005 nettikyselynä (vastausprosentti 63).</p>	<p>Akuutti kriisityö on organisoitu maassa kattavasti. Kriisityön järjestelmä arvioitiin toimivan hyvin tai erittäin hyvin yli puolessa kunnissa. Asiakkailta saatu palaute oli valtaosaltaan myönteistä. Puutteita koettiin olevan kriisityön tavoitettavuudessa. Vain kolmannes kunnista oli järjestänyt kriisipalvelut virka-ajan ulkopuolella vuonna 2002 ja vajaa puolet kunnista vuonna 2005. Valmiussuunnitelmissa kehittämistä tarvitsee psykososiaalisen tuen ja palveluiden saatavuus. Kriisiryhmien toimintaolosuhteissa ja resursseissa on kehitettävää.</p>

Kuka Missä Milloin	Tarkoitus	Kohderyhmä Otanta Tiedonkeruumenetelmä	Tutkimus- tulokset
<p>Kumpulainen R. 50/2006 Sosiaali- ja terveysturvan selosteita, Kelan tutkimusosasto. Konginkankaan suuronnettomuus – Tapaustutkimus psykososiaalisten tukipalveluiden toimivuudesta.</p>	<p>Tarkoituksena on kuvata palvelujärjestelmän toimivuutta suuronnettomuudessa. Pyritään selvittämään, miten Konginkankaan tapahtuneessa onnettomuudessa loukkaantuneiden ja heidän omaisten sekä läheisten psykososiaalinen huolto vastasi heidän avuntarpeitaan.</p>	<p>Tutkimusaineisto kerättiin postikyselyinä. 57 vastaajasta 70 % oli onnettomuudessa menehtyneiden läheisiä, 25 % loukkaantuneiden läheisiä ja 5 % linja-auton matkustajia. Ydinperheen ulkopuolella jäävien osuus oli vastaajista 16 %. Teemahaastatteluja tehtiin omaisensa onnettomuudessa menettäneille sekä avunantajille.</p>	<p>Ensihoidon ja pelastustoimien jälkeen avuntarve jatkuu useilla. Avuntarve riippuu vammojen ja traumojen syvyydestä, ihmisten tukiverkostosta ja siitä onko heillä aiemmin ollut vastaavanlaisia tilanteita. Osa loukkaantuneista selviää lähipiirin, tuttavien ja sukulaisten avulla. Akuutin kriisityön kattavuus on hyvä Suomessa. Virallisen hoitojärjestelmän ja kolmannen sektorin yhteistyötä tarvitaan entistä enemmän.</p>
<p>Heir T. & Weisaeth L. 2005. Back to where is happened: self-reported symptom improvement of Tsunami survivors who returned to the disaster area.</p>	<p>Tarkoituksena oli selvittää, miten matka takaisin Thaimaan katastrofi alueelle, vaikuttaa psykologisiin ongelmiin ja onko matkan kokemuksista hyötyä. Psykologiset ongelmat kartoitettiin ennen matkaa.</p>	<p>Tutkimukseen osallistui 28 aikuista ja 19 lasta. Tulokset saatiin sekä havainnoimalla että kyselyillä. Ennen matkaa tietoa katastrofista, sekä pelkoa poistavaa koulutusta. Aikuiset vastasivat kyselyyn matkan jälkeen. Aikuiset havainnoivat matkan aikana lapsiansa.</p>	<p>Matkan jälkeen ahdistuneisuus oireet helpottuivat huomattavasti sekä lapsilla että aikuisilla. Uutta traumatisoitumista ei tapahtunut kenellekään matkan aikana. Suositeltiin, että jos ihmiset itse haluavat, heitä tulisi rohkaista palaamaan onnettomuuspaikalle osana hoitoprosessia.</p>
<p>Muma P. 2008. Tampereen yliopisto, Hoitotieteen laitos, Hoitotyön johtamisen koulutusohjelma, Pro gradu-tutkielma. Psykososiaalinen tuki ja palvelut Tsunamikatastrofin kokeneille vantaalaisille ja heidän läheisilleen.</p>	<p>Tarkoituksena on kuvata, millaista psykososiaalista tukea ja palveluita Vantaalla järjestettiin tsunamiuhreille ja heidän läheisilleen.</p>	<p>Tiedonkeruumenetelmän käytettiin avointa teemahaastattelua, johon osallistui kolmen eri organisaation työntekijöitä (N=8).</p>	<p>Tutkimuksessa tuli esille akuutti kriisityön olevan hyvin laaja-alaista ja moniammatillista yhteistyötä. Eri toimijoiden välinen yhteistyö pitää olla tiivistä suunnittelussa, organisoinnissa, varautumisessa sekä tiedottamisessa. Median toimintatapaan pitäisi kiinnittää entistä enemmän huomiota. Kriisinhallintaan tarvittaisiin lisää ohjeita, suosituksia ja toimintamalleja. Varsinkin akuuteissa vaiheissa vaaditaan lisää ohjeistusta johtamisjärjestelmään.</p>

Kuka Missä Milloin	Tarkoitus	Kohderyhmä Otanta Tiedonkeruumenetelmä	Tutkimus- tulokset
<p>Moisio M. 2003. Tampere, Kirkon tutkimuskeskus. Auttaja – onnettomuudesta osallinen. Tutkimus seurakuntien työntekijöiden selviytymisestä katastrofityössä.</p>	<p>Tarkoituksena on selvittää, miten selviävät ne työntekijät, jotka ovat joutuneet seuraamaan katastrofia paikan päällä tai sen välittömässä läheisyydessä. Tavoitteena on tarjota eväitä katastrofityötä tekevien auttajien tukemiseen ja jaksamiseen.</p>	<p>Teemahaastattelu (N=13) henkilölle, jotka ovat osallistuneet katastrofitilanteiden auttamistehtäviin.</p>	<p>Moni työntekijä koki katastrofityön stressaavana ja pelottavana. Vertaistuen merkitys oli erittäin suuri. Johtamiseen rooliin kaivattiin lisäkoulutusta ja johtamiskokemusta. Yhteistyöllä on moninainen merkitys auttajan selviytymisessä ennen katastrofia tehtävässä työssä. Erityisen vaikeaksi koettiin liian suuret rooliodotukset sekä rooliristiriidat.</p>
<p>Nuorivuori M-T. 2004. Etelä-Suomen sosiaali- ja terveysosaston julkaisuja 3/2004. Selvitys psykososiaalisen tuen ja palvelujen järjestämisestä Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson kunnissa.</p>	<p>Kartoittaa Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson kuntien kriisiryhmien nykyistä tilannetta ja tulevaisuuden kehittämissuunnitelmia, joihin lääninhallitus voisi osaltaan vaikuttaa.</p>	<p>Haastateltavat olivat kuntien psykososiaalisesta tuesta ja valmiudesta vastaavia. Kyselylomake lähetettiin etukäteen tutustuttavaksi 26 työntekijälle. Vastaus saatiin 22 henkilöltä. Tiedot kerättiin 19 kunnan osalta puhelinhaastattelulla ja 3 kunta lähetti vastauksen kirjallisesti.</p>	<p>Kunnat olivat noudattaneet lakia psykososiaalisen tuen järjestämiseksi. Suurimmassa osassa kuntia oli oma tai kuntien yhteinen moniammatillinen kriisiryhmä. Ongelmia oli saada uusia jäseniä mukaan kriisiryhmätoimintaan. Puutteita ilmeni tiedottamisessa. Tulevaisuuden suunnitelmia on yhteistyön ja yhteistyöharjoitusten lisääminen yhteistyökumppaneiden kanssa. Seurakunta on ollut tiivistä mukana lähes jokaisessa kunnassa.</p>
<p>Thienkrua W. ym. 2006. Symptoms of posttraumatic stress disorder and depression among children in tsunami-affected areas in southern Thailand.</p>	<p>Arvioida traumakokemuksia lapsilla sekä masennuksen ja ahdistuneisuuden oireiden esiintyvyyttä.</p>	<p>Tutkimukseen osallistui 7-12 vuotiaita lapsia (N=371). Tutkimus tehtiin kahden ja yhdeksän kuukauden jälkeen tsunamista. Alueet jotka olivat mukana tutkimuksessa olivat: Phang Nga, Phuket ja Krabi.</p>	<p>Traumaattinen kokemus lisäsi kaikilla aluilla posttraumaattisia oireita. Yhdeksän kuukauden jälkeen oireiden esiintyvyys oli vielä korkea, mutta ei ollut enää noussut verrattuna ensimmäiseen mittaukseen.</p>

Kuka Missä Milloin	Tarkoitus	Kohderyhmä Otanta Tiedonkeruumenetelmä	Tutkimus- tulokset
<p>Harjajärvi M. ym. 2005. Helsinki, STAKES Työpapereita 14/2005. Selvitys Aasian luonnonkatastrofialueelta kotiutettujen ohjautumisesta psykososiaalisiin palveluihin.</p>	<p>Kartoittaa tsunamikatastrofialueelta kotiutettujen sekä katastrofissa kadonneiden tai menehtyneiden omaisten ohjautumista psykososiaalisiin palveluihin.</p>	<p>Selvitykseen osallistui 60 kuntaa, joihin oli kotiutettu yli viisi henkilöä (vastausprosentti 81).</p>	<p>Valtaosa (80 %) kunnista koki, ettei palveluissa ilmennyt merkittäviä ongelmia. Kuitenkin noin neljännekseen (27 %) kotiutetuista ei ole oltu yhteydessä. Kuntien tavoittamista kotiutetuista 38 prosenttia ei ole omasta mielestään psykososiaalisen palvelujen tarpeessa. Enemmistön kanssa on sovittu, että ottavat tarvittaessa yhteyttä. Kehittymistä vaatii kuntien välinen yhteistyö ja nopean tiedonkulun sujuminen.</p>
<p>Karppanen E. 2007. Tampere, Kirkon tutkimuskeskus. Kirkon rooli kollektiivisissa kriiseissä.</p>	<p>Selvittää, mitä mieltä ollaan kirkon toiminnasta tsunamikatastrofin yhteydessä ja miten kirkon odotetaan toimivan mahdollisten kriisien yhteydessä. Tutkimus pyrki myös arvioimaan, miten vastaajien uskonnollisuus vaikutti vastauksiin.</p>	<p>Aineisto kerättiin kysymyslomakkeilla, jotka lähetettiin satunnaisesti tuhannelle suomalaiselle, vastausprosentti oli 34,4.</p>	<p>Kirkon kriisityötä pidettiin tärkeänä. Kirkon asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa pidetään varsin vahvana. Merkittävänä kirkon tehtävinä pidettiin kirkollisia rituaaleja, konkreettista kriisityötä sekä keskusteluapua. Kristillisiä arvoja kriisityössä pidettiin yleisesti tärkeänä. Mitä uskonnollisempi vastaaja oli, sitä positiivisemmin hän suhtautui kriisityöhön.</p>

Arvoisa
Kouvolan kirkkoherra Keijo Gärdström

Opiskelen Terveyden edistämisen Ylempää Ammattikorkeakoulu tutkintoa. Opintoihini kuuluu opinnäytetyön tekeminen. Opinnäytetyöni nimi on ”Kouvolan seurakunnan valmius toimia väestön kriisitilanteissa ja yhteistyö eri viranomaistahojen kanssa”.

Tarkoituksena on tutkia seurakunnan toimintatapoja väestöä kohtaavissa yllättävissä tilanteissa. Haluan myös selvittää, mitkä ovat ne viranomaistahot, joiden kanssa seurakunta tekee yhteistyötä, miten yhteistyö toimii muiden viranomaisten kanssa, ja miten haastateltavat haluaisivat viranomaisyhteistyötä edelleen kehitettävän.

Aineisto on tarkoitus koota teemahaastatteluilla, joihin osallistuisi kaksi palkallista työntekijää, kaksi luottamushenkilöä sekä kaksi vapaaehtoista työntekijää. Mahdollisista haastatteluun osallistujista olen alustavasti keskustellut 2.6.2009 Leena Sahamiehen ja Eija Grönvallin kanssa. Haastattelut on tarkoitus suorittaa syksyn 2009 aikana. Opinnäytetyöni valmistumisajan kohta on keväällä 2010.

Tutkimuksesta saadun tiedon toivon hyödyntävän seurakunnan omaa kriisityötä sekä yhteistyötä eri viranomaistahojen kanssa. Tarkoitus on myös antaa tietoja METKU WP5 – projektiin, jossa tutkitaan merenkulun turvallisuutta moniammatillisissa viranomaisverkostoissa.

Opinnäytetyön ohjauksesta vastaa yliopettaja Hilikka Dufva (p. 044 702 8711). Toimeksiantaja toimii METKU- projektin WP 5 -osaprojekti, jossa yhteyshenkilönä on Juhani Pekkola (p. 040 839 9017).

Pyydän lupaa aineiston kokoamiseen. Sitoudun käyttämään aineistoa vain tutkimustehävän selvittämiseen ja siten, että tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetti säilyy. Valmiin opinnäytetyön toimitan luvanantajayhteisölle.

Liitteenä luvan pyyntölomake

Kouvolassa syyskuun 28. päivänä 2009

Silja Kerttula
Havumutka 7
45360 Valkeala
040 7240424

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Silja Kerttula

Terveyden edistäminen Ylempi ammattikorkeakoulu

Teemahaastattelun teemat jaottelen tutkimuskysymysten mukaan. Myös jonkinlaisia taustatietoja tulen tarvitsemaan, analysoidessani haastatteluja.

Taustatieto kysymyksiä:

Mikä on tehtäväsi/vastuualueesi seurakunnassa?

Kuinka kauan olet toiminut seurakunnassa?

1. MITEN SEURAKUNTA TOIMII KRIISITILANTEESSA?

Keneltä saatte ohjeet /säännöt?

Miten asiakkaat ohjautuvat seurakunnan palveluihin?

Miten nopeasti avun saaja saa apua?

Minkälaisissa kriisitilanteissa apuunne tarvitaan?

Minkälaiset ovat henkilökohtaiset kokemuksesi kriisityön toteutuksesta ja toiminnasta?

Mitkä ovat keskeisimmät vaikeudet? / Miten niitä voisi välttää?

Minkälaista palautetta olette saanut avun saajalta?

2. MITKÄ OVAT NE VIRANOMAISTAHOT, JOIDEN KANSSA SEURAKUNTA TEKEE YHTEISTYÖTÄ? (poliisi, palokunta, sosiaalitoimisto, terveyskeskus, sairaala, sosiaali- ja terveysalan koulut, puolustusvoimat, ympäristöviranomaiset, satama, muut seurakunnat)

Kuinka usein teette yhteistyötä?

Kuka ja miten otatte yhteyttä viranomaiseen?

3. MITEN SEURAKUNTA TOIMII YHTEISTYÖSSÄ ERI VIRANOMAISTAHOJEN KANSSA?

Miten haluaisitte kehittää yhteistyötä eri viranomaistahojen kanssa?

Miten seurakunta voisi kehittää omaa toimintaansa, että yhteistyö onnistuisi paremmin muiden viranomaistahojen kanssa?

Onko mielestäsi yhteistyö muiden viranomaisten kanssa tärkeää? Miksi on /ei ole?

Mitkä ovat ne viranomaistahot, joiden kanssa yhteistyötä pitäisi kehittää?

Seurataanko viranomaistahojen kanssa tehtyä yhteistyötä?

Miten tiedottaminen toimii viranomaistahojen kesken?

Onko seurakunnalla yhteistä koulutusta muiden viranomaistahojen kanssa?

4. MINKÄLAISIA TOIMINTATAPOJA SEURAKUNNALLA ON KRIISITYÖSSÄ?